

حکمرانی در نظام ملی نوآوری ایران (۱):

مقایسه اهداف، شرح وظایف و برنامه‌های

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری

کد موضوعی: ۲۸۰

شماره مسلسل: ۱۲۴۲۶

تیرماه ۱۳۹۱

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	۱. معرفی دستگاه‌های مورد بررسی
۴	۱-۱. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
۶	۱-۲. شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری
۷	۱-۳. معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری
۸	۱-۴. بنیاد ملی نخبگان
۱۰	۲. جایگاه دستگاه‌های مورد بررسی در نظام ملی نوآوری ایران
۱۱	۳. مقایسه اهداف، وظایف و برنامه‌ها
۲۰	۱-۳. آموزش عالی و نیروی انسانی
۲۵	۲-۳. پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری
۳۱	۳-۳. نوآوری و تجاری‌سازی
۳۷	جمع‌بندی و پیشنهادها
۴۰	منابع و مأخذ

حکمرانی در نظام ملی نوآوری ایران (۱):
مقایسه اهداف، شرح وظایف و برنامه‌های
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری

چکیده

میزان سازگاری، هماهنگی و هم‌افزایی میان نهادهای درگیر در طراحی و پیاده‌سازی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری در کشور ما سؤال و دغدغه بسیاری از سیاستگذاران، مجریان و صاحب‌نظران بوده است. پژوهشگران این عرصه نیز، در مطالعات متعددی به ضعف در هماهنگی و فقدان نگاه کل‌نگر و نظام‌مند به علم و فناوری در کشور اشاره کرده‌اند.

یکی از مهمترین مصادیق این امر، عدم هماهنگی و همکاری مناسب، تشابه اهداف، ابهام در تعریف اختیارات و موازی‌کاری در انجام وظایف دو دستگاه مهم در سطح حکمرانی این نظام، یعنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری است.

هدف از تدوین این گزارش مقایسه اهداف، شرح وظایف و تا حد امکان برنامه‌های شورای عالی علوم تحقیقات و فناوری، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علم و فناوری ریاست‌جمهوری است تا بدین وسیله تصویر شفاف‌تری از حوزه فعالیت هریک از نهادها به دست آید. ارائه این تصویر می‌تواند گام نخست در طراحی مجدد و اصلاح شیوه سیاستگذاری و حکمرانی در نظام علم، فناوری و نوآوری کشور باشد.

در این گزارش پس از معرفی مختصری از دستگاه‌های مورد بررسی، نقش هرکدام از آنها در سطوح: سیاستگذاری و هماهنگی، پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت، امور اجرایی، ارزیابی و نظارت، در هریک از سه حوزه آموزش عالی و توسعه نیروی انسانی، پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه و فناوری و در نهایت نوآوری و تجاری‌سازی مقایسه شده است.

این مطالعه و مقایسه‌های انجام شده در آن، گویای این مطلب است که کمترین تداخل میان وظایف و برنامه‌ها در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی وجود دارد و هرچه به طرف پژوهش‌های کاربردی‌تر و توسعه فناوری و به‌ویژه تجاری‌سازی فناوری‌ها و حمایت از نوآوری پیش می‌رویم تداخل میان دستگاه‌ها و سردرگمی و ناهماهنگی بیشتر می‌شود.

نتایج حاصل، لزوم مداخله هرچه سریع‌تر و ساماندهی برنامه‌ریزی شده علمی و دقیق فعالیت‌های حکمرانی در نظام علم، فناوری و نوآوری کشور را روشن می‌سازد.

مقدمه

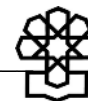
در گذشته، نگاه به توسعه علم و فناوری، نگرشی خطی بود که در آن جریان‌های دانش کاملاً خطی در نظر گرفته می‌شد. براساس این رویکرد، تولید دانش به‌طور قطع به تولید نوآوری و فناوری‌های جدید منتهی می‌شود و بنابراین هرچه تولید دانش بیشتر باشد، تولید فناوری و نوآوری نیز بیشتر خواهد بود، اما نگرش خطی به نوآوری درست نیست زیرا نوآوری فقط از دانش سرچشمه نمی‌گیرد، بلکه از منابع گوناگون و در مراحل مختلف پژوهش، توسعه، بازاریابی و انتشار فناوری حاصل می‌شود.^۱ به همین دلیل در اواخر دهه ۱۹۸۰ یک چارچوب مفهومی جدید به نام «نظام ملی نوآوری»^۲ در مطالعات علم، فناوری و نوآوری مطرح شد. براساس این چارچوب اگرچه هدف نهایی نظام پژوهش و تحقیق و توسعه، نوآوری است، اما این نظام خود بخشی از یک نظام بزرگ‌تر متشکل از بخش‌هایی نظیر دولت، صنعت و دانشگاه و همچنین محیط پیرامون آنهاست. در چارچوب مذکور تأکید ویژه‌ای بر روابط میان این اجزا یا بخش‌ها در سطوح مختلف شده و این ارتباطات تعیین‌کننده عملکرد نظام‌های نوآوری دانسته شده است.^۳

ازسوی دیگر، عملکرد مناسب نظام نوآوری نیازمند وجود یک چارچوب مناسب مدیریت و حکمرانی در بالاترین سطح آن است که مجموعه‌ای از فعالیت‌های مختلف از قبیل سیاستگذاری و هماهنگی؛ پشتیبانی و توسعه زیرساخت؛ امور اجرایی و همچنین نظارت و ارزیابی را در حوزه علم، فناوری و نوآوری برعهده دارد و دولت نقشی اساسی در آن ایفا می‌کند.^۴ رویکردهای مختلفی در ارتباط با حکمرانی نظام ملی نوآوری مطرح شده است که روندهای اخیر در این خصوص را نشان می‌دهند، مانند:

- تغییر از سبک‌های سلسله‌مراتبی به سمت سبک شبکه‌ای،
- حرکت از سبک‌های دستوری به سبک‌های مشارکتی و آموزشی،
- حرکت از سیاستگذاری‌های خطی علم و فناوری به سمت سیاستگذاری سیستمی و کل‌نگر نوآوری،
- تغییر از شبکه‌های بسته و عمودی سیاستگذاری به شبکه‌های باز و افقی سیاستگذاری با

1. OECD, 1997, PP. 11-12.
2. National Innovation System
3. Godin, 2009, P. 1.

۴. حجت‌اله حاجی‌حسینی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۲.

مشارکت ذینفعان و تأکید بر افقی‌سازی و یکپارچگی سیاستی در فرآیند سیاستگذاری^۱. با این توضیحات، شفافیت وظایف و حوزه فعالیت‌ها و همچنین مشخص بودن نحوه هماهنگی بازیگران مختلف اهمیت زیادی برای کارآیی و اثربخشی حکمرانی نظام نوآوری دارد و فقدان این مؤلفه‌ها به موازی‌کاری، تداخل وظایف و اختیارات و در نتیجه عدم تحقق نتایج مورد انتظار از نظام ملی نوآوری منتهی خواهد شد.

این درحالی است که مطالعات متعددی نشان داده‌اند که نظام نوآوری در کشور ما با چالش‌ها و نقاط ضعف متعددی همراه بوده و از انسجام لازم برخوردار نیست^۲. به‌طور خاص، عدم هماهنگی، تداخل وظایف و موازی‌کاری بین بازیگران این نظام به‌ویژه در سطح حکمرانی مشاهده می‌شود. در همین ارتباط، بررسی و مقایسه شرح وظایف دو نهاد اصلی این سطح یعنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در دستور کار قرار گرفت. بدین‌منظور مکاتبات جداگانه‌ای جهت کسب جدیدترین مصوبات و اطلاعات از دستگاه‌های فوق انجام شد که علیرغم گذشت زمان و پیگیری‌های مستمر متأسفانه در هیچ‌یک از موارد پاسخی دریافت نشد. لذا این گزارش براساس آخرین اطلاعات موجود در پایگاه‌های اینترنتی، گزارش‌های عملکرد سالانه، گزارش‌های رسمی و غیررسمی از جلسات و نتایج بازرسی‌های صورت گرفته تهیه شده است.

۱. معرفی دستگاه‌های مورد بررسی

پیش از مقایسه اهداف و وظایف، در این قسمت به معرفی هریک از دستگاه‌های مورد بررسی، پرداخته می‌شود و اهداف و وظایف کلی هریک از آنها نیز به اجمال مرور می‌شود، اما مقایسه دقیق اهداف، وظایف و برنامه‌ها در قسمت سوم این گزارش انجام خواهد شد. لازم به‌ذکر است در کنار وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وظایف شورای عالی عتف نیز (که دبیرخانه آن در این وزارت قرار دارد)، بررسی خواهد شد. همچنین وظایف بنیاد ملی نخبگان که در عمل نزدیکی زیادی با معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری دارد نیز علاوه‌بر وظایف این معاونت مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱. همان، ص ۷.

۲. سیدسپهر و سیدسروش قاضی‌نوری، ۱۳۸۷، منوچهر منطقی و همکاران، ۱۳۸۸.

۱-۱. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

توسعه تدریجی دانشگاه‌ها طی ۳۰ سال پس از تأسیس دانشگاه تهران به تشکیل «شورای مرکزی دانشگاه‌ها» در سال ۱۳۴۴ منجر شد که این تأسیس با هدف «رسیدگی به امور دانشگاه‌های ایران و کلیه مؤسسات آموزش عالی و ایجاد هماهنگی بین آنها» صورت گرفت. دو سال پس از تأسیس شورای مرکزی دانشگاه‌ها، در تاریخ ۳۰ بهمن‌ماه ۱۳۴۶ قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی به تصویب مجلس شورا رسید. پس از آن براساس آیین‌نامه شماره ۵۱۷۱۰ مورخ ۱۳۵۰/۱۰/۲۸ و در راستای اجرایی شدن مفاد برخی مواد قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی تشکیل «شورای توسعه و تشویق پژوهش‌های علمی کشور» به تصویب هیئت‌وزیران رسید.

در فروردین‌ماه ۱۳۵۴ تشکیلات سازمانی وزارتخانه علوم و آموزش عالی گسترش یافت و «معاونت پژوهش‌های علمی کشور» در وزارتخانه ایجاد شد. شورای پژوهش‌های علمی کشور که زیرمجموعه این معاونت بود به استناد ماده (۴) قانون اصلاح قانون وزارت علوم و آموزش عالی، مصوب ۸ مردادماه ۱۳۵۳ و به‌موجب تصویب‌نامه ۷۶۹۲ مورخ ۱۳۵۴/۷/۱ هیئت‌وزیران تشکیل شد. همزمان «شورای توسعه و تشویق پژوهش‌های علمی کشور» منحل شد و وظایف و اختیارات آن به «شورای پژوهش‌های علمی کشور» محول شد. این شورا پس از انقلاب اسلامی نیز به فعالیت خود ادامه داد و در برنامه‌های اول و دوم توسعه، در رأس نظام تحقیقاتی کشور قرار داشت.

در ادامه براساس ماده (۹۹) قانون برنامه سوم توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کشور، وزارت فرهنگ و آموزش عالی که تا آن زمان بیشتر بر حوزه آموزش عالی و دانشگاه‌ها متمرکز بود و از طریق شورای پژوهش‌های علمی کشور نظام تحقیقاتی کشور را اداره می‌کرد، به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تغییر نام داده و مأموریت‌های جدی و جدیدی در حوزه پژوهش و فناوری به آن محول شد؛ نظیر بررسی اولویت‌های راهبردی تحقیقات و فناوری با همکاری یا پیشنهاد دستگاه‌های اجرایی ذیربط، حمایت از توسعه تحقیقات بنیادی و پژوهش‌های مرتبط با فناوری‌های نوین و برنامه‌ریزی برای تدارک منابع مالی توسعه فناوری کشور و مشارکت در ایجاد، توسعه و تقویت فناوری ملی و حمایت از توسعه فناوری‌های بومی.

قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیز با هدف اصلی انسجام بخشیدن به امور اجرایی و سیاستگذاری نظام علمی، تحقیقاتی و فناوری کشور در اول شهریورماه ۱۳۸۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. براساس مواد (۳) و (۴) این قانون، تشکیل شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری با هدف ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در سیاستگذاری کلان اجرایی در حوزه علوم، تحقیقات و فناوری پیش‌بینی شده است.

ساختار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال‌های اخیر دچار تغییر و تحولاتی شده است. از مهمترین تحولات ساختاری وزارتخانه می‌توان به ادغام معاونت فناوری با معاونت پژوهشی در سال ۱۳۸۴ اشاره کرد (پس از این ادغام در سال ۱۳۸۵ معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری تشکیل شد). این دو معاونت دوباره در سال ۱۳۸۶ با هدف پیگیری جدی‌تر مباحث مربوط به توسعه فناوری از یکدیگر جدا شدند. تا اینکه در سال ۱۳۸۸ مجدداً دو معاونت مذکور با یکدیگر ادغام شدند.

به‌طوری که در نمودار فعلی پنج معاونت آموزشی، پژوهشی و فناوری، اداری مالی و توسعه منابع انسانی، فرهنگی و اجتماعی و حقوقی و امور مجلس وجود دارد. همچنین هفت مرکز در چارت جدید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری پیش‌بینی شده است. این مراکز عبارتند از:

- مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی،
- مرکز هیئت‌های امنا و هیئت‌های ممیزه،
- مرکز جذب اعضای هیئت علمی،
- مرکز هماهنگی و توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی،
- مرکز حراست،
- مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات،
- مرکز نظارت و ارزیابی آموزش عالی.

همان‌طور که اشاره شد قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم در سال ۱۳۸۳ و به استناد ماده (۹۹) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ و به‌منظور انسجام بخشیدن به امور اجرایی و سیاستگذاری نظام علمی، تحقیقاتی و فناوری کشور تصویب شد. براساس ماده (۱) این قانون اهداف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به‌شرح زیر تعیین شده است:

- الف) توسعه علوم، تحقیقات و فناوری و تقویت روحیه تحقیق و تتبع و ترویج فکر اخلاق و ارتقای فرهنگ علم‌دوستی،
- ب) اعتلای موقعیت آموزشی، علمی و فنی کشور،
- ج) تعمیق و گسترش علوم، معارف، ارزش‌های انسانی و اسلامی و اعتلای جلوه‌های هنر و زیبایی‌شناسی و میراث علمی تمدن ایرانی و اسلامی،
- د) تأمین نیروی انسانی متخصص و توسعه منابع انسانی در کشور،
- هـ) ارتقای سطح دانش و مهارت‌های فنی و توسعه و ترویج فرهنگ تفکر علمی در جامعه،

(و) حفظ و تحکیم آزادی علمی و استقلال دانشگاه‌ها، مراکز علمی و تحقیقاتی.

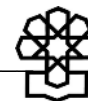
۲-۱. شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری

به‌منظور اجرای سیاست‌های برنامه سوم توسعه و در جهت ایجاد تحولات ساختاری در نظام پژوهشی کشور، شورای تحقیقات و فناوری در چارچوب وظایف و اختیارات قانونی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با هدف تعیین سیاست‌ها، تدوین مقررات و معیارها و تصویب برنامه‌های توسعه تحقیقات و فناوری کشور در تاریخ ۱۳۸۰/۴/۷ در حوزه معاونت پژوهشی تشکیل شد. با توجه به اینکه تصویب قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به‌علت اختلاف‌نظر بین نمایندگان مجلس و شورای نگهبان و همچنین پیشنهاد وزارت علوم برای ادغام آموزش پزشکی، سه سال به طول انجامید، در فاصله انحلال شورای پژوهش‌های علمی کشور تا ایجاد شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری، شورای تحقیقات و فناوری در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری عهده‌دار مسئولیت‌های شورای پژوهش‌های علمی کشور را برعهده گرفت. شورای تحقیقات و فناوری عملاً به مدت تقریباً ۴ سال فعالیت داشت و با شروع به‌کار کمیسیون دائمی شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۴، ادامه جلسات آن متوقف شد. پس از گذشت سه سال از فعالیت شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری، در یک‌صدوسی‌وسومین جلسه شورای عالی اداری مورخ ۱۳۸۶/۴/۱۸، بنا به پیشنهاد رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، برخی شوراهای موجود با تمام وظایف و اختیارات، با توجه به نوع و شباهت وظایف و اختیارات در یکدیگر یا در کمیسیون‌های دولت ادغام شدند. در نتیجه بنا بر نظر هیئت دولت، شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری نیز در این تاریخ منحل شد، اما از آنجایی که شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری و برخی دیگر از شوراهای با تصویب مجلس ایجاد شده بود، پس از بررسی در مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت نظام، براساس قانون تعیین وضعیت شوراهای عالی، مصوبه شورای عالی اداری درباره ادغام شوراهای ملغی و شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری مجدداً ابقا شد.

براساس مواد (۳) و (۴) قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تشکیل شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری با هدف ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در سیاست‌گذاری کلان اجرایی در حوزه علوم، تحقیقات و فناوری پیش‌بینی شده است. وظایف و اختیارات شورا در قانون مذکور به‌شرح زیر است:

- اولویت‌بندی و انتخاب طرح‌های اجرایی بلندمدت، سرمایه‌گذاری کلان در بخش‌های آموزشی

و پژوهشی و فناوری،

- بررسی و پیشنهاد منابع مالی مورد نیاز در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، شرح تفصیلی وظایف و اختیارات شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری در چهار ماده و چهار تبصره در نشست ۱۳۸۵/۲/۳ شورای عالی عتف به تصویب رسیده است.

۳-۱. معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری به استناد اصل یکصد و بیست و چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و با حکم شماره ۱۳۳۳۵۷ مورخ ۱۳۸۵/۱۱/۵ رئیس جمهور به آقای دکتر واعظزاده ایجاد شد. در حال حاضر معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری دارای پنج معاونت به شرح زیر است:^۱

- معاونت سیاستگذاری و نظارت راهبردی،
- معاونت علمی و پژوهشی،
- معاونت فناوری و نوآوری،
- معاونت همکاری‌های بین‌المللی،
- معاونت توسعه مدیریت و منابع.

در بخش معرفی پایگاه اینترنتی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری آمده است که این معاونت با توجه به رهنمودها و پیگیری‌های مقام معظم رهبری در حوزه علم، فناوری و نوآوری معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری برای هماهنگ و هم‌افزا نمودن منابع و سرمایه‌های پراکنده ملی در عرصه تعریف و حمایت از توسعه و کاربرد فناوری‌های راهبردی، برقراری ارتباط بین دانشگاه و صنعت، اولویت‌بندی طرح‌های کلان ملی و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان ایجاد شد. به عبارت دیگر یک جایگاه فرادستگاهی و فوق ستادی برای اجرای برنامه‌هایی در سطح ملی و با حداقل تشکیلات و سازوکار جدید و بهره‌گیری از سرمایه‌ها و امکانات موجود در بیشتر وزارتخانه‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات دولتی و غیردولتی برای این معاونت متصور بوده است.^۲

این درحالی است که بررسی دقیق‌تر تشکیلات معاونت نشان می‌دهد که این وظایف کلی در قالب وظایف جزئی‌تری مشخص نشده است و تنها برخی از معاونت‌ها و واحدهای تابعه این معاونت وظایف و برنامه‌های خود را به تفصیل مشخص کرده‌اند. به عنوان مثال اهداف و وظایف معاونت سیاستگذاری و نظارت راهبردی، معاونت فناوری و نوآوری و معاونت همکاری‌های بین‌الملل

مشخص نیست. اهداف و مأموریت معاونت علمی پژوهشی این نهاد به شرح زیر ذکر شده است:^۱

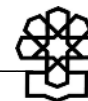
- سیاستگذاری و هماهنگی در راستای اعتلای علم و پژوهش در کشور،
- تحقق و تقویت همکاری‌های دانشگاه و صنعت، اثربخشی علم در جامعه و بهره‌گیری از دستاوردهای علمی در بخش‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی،
- حمایت از انجمن‌ها و تشکل‌های مؤثر در توسعه علم و فناوری به منظور توسعه و ارتقای جایگاه علمی کشور در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی،
- ارتقای همکاری‌های علمی و فرهنگی با مراکز و مجامع علمی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در حوزه‌های مختلف علم و فناوری،
- نظارت و ارزیابی راهبردی سازمان‌ها، نهادها و مؤسسات متولی علم و پژوهش کشور،
- ارتقای فرهنگ و فضایل اخلاقی - اسلامی، تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی با تأکید بر معارف اسلامی و علوم انسانی.

همچنین به استناد اطلاعات ارائه شده در پایگاه اینترنتی معاونت تعداد پست‌های سازمانی در این معاونت ۲۰۰ پست می‌باشد. این درحالی است که در بررسی انجام شده در اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۰، کارکنان معاونت ۷۱ نفر رسمی، پیمانی، قراردادی و نیز مأمور تمام‌وقت و پاره‌وقت بوده‌اند. بیشتر این افراد، کارکنان قراردادی و بازنشستگان - بدون مجوز هیئت‌وزیران - و نیز برخی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی بوده‌اند که به دلیل اشتغال در دستگاه اصلی خود بخش زیادی از ساعات مفید کاری خود را خارج از معاونت حضور داشته و به همین دلیل بخش اندکی از وظایف خود را در این دستگاه انجام می‌دادند.

۴-۱. بنیاد ملی نخبگان

با توجه به تأکید مقام معظم رهبری در استفاده صحیح و مناسب از ظرفیت‌های علمی نخبگان در راستای توسعه کشور و لزوم حرکت انقلابی در مسیر رفع موانع و مشکلات تولید دانش و جنبش نرم‌افزاری در جلسه دیدار برخی از نخبگان علمی کشور با ایشان در مهرماه ۱۳۸۳، تصمیم به تشکیل بنیاد ملی نخبگان گرفته شد. اساسنامه این بنیاد در پانصدوشصتیمین جلسه مورخ ۱۳۸۴/۳/۱۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید و ریاست آن نیز برعهده معاون علمی و فناوری ریاست‌جمهوری است. به استناد اساسنامه مذکور، اهداف کلی از تأسیس بنیاد، عبارت است از برنامه‌ریزی و سیاستگذاری برای شناسایی، هدایت، حمایت مادی و معنوی نخبگان، جذب، حفظ و به‌کارگیری و

۱. گزیده‌ای از اهداف معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری، ۱۳۸۹.

پشتیبانی از آنان در راستای ارتقای تولید علم، فناوری و توسعه علمی و متوازن کشور و احراز جایگاه برتر علمی، فناوری و اقتصادی در منطقه براساس سند چشم‌انداز کشور در افق ۱۴۰۴.

سیر تحول دستگاه‌ها در سطح حکمرانی نظام ملی نوآوری ایران در جدول ۱ به‌طور خلاصه نشان داده شده است. در ادامه جایگاه هریک از دستگاه‌های فوق در نظام ملی نوآوری کشور بررسی می‌شود.

جدول ۱. سیر تحول دستگاه‌ها در سطح حکمرانی نظام ملی نوآوری ایران

تاریخ	رویداد یا مصوبه	موضوع (هدف)	مرجع تصویب
۱۳۴۴	تشکیل «شورای مرکزی دانشگاه‌ها»	رسیدگی به امور دانشگاه‌های ایران و کلیه مؤسسات آموزش عالی و ایجاد هماهنگی بین آنها	—
۱۳۴۶	قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی	تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی	مجلس شورای اسلامی
۱۳۵۰	تشکیل «شورای توسعه و تشویق پژوهش‌های علمی کشور»	اجرائی شدن مفاد برخی مواد قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی	هیئت وزیران
۱۳۵۴	تشکیل «معاونت پژوهش‌های علمی کشور» در وزارتخانه	—	—
۱۳۵۴	انحلال «شورای توسعه و تشویق پژوهش‌های علمی کشور» و تشکیل «شورای پژوهش‌های علمی کشور» در زیرمجموعه معاونت	—	هیئت وزیران
۱۳۸۰	ماده (۹۹) قانون برنامه سوم توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کشور	تغییر نام وزارت «فرهنگ و آموزش عالی» به وزارت «علوم، تحقیقات و فناوری»	مجلس شورای اسلامی
۱۳۸۳	قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	انسجام بخشیدن به امور اجرایی و سیاستگذاری نظام علمی، تحقیقاتی و فناوری کشور	مجلس شورای اسلامی
۱۳۸۳	تشکیل شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری به موجب مواد (۲) و (۳) قانون فوق	ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در سیاستگذاری کلان اجرایی در حوزه علوم، تحقیقات و فناوری	مجلس شورای اسلامی
۱۳۸۴	ادغام معاونت فناوری با معاونت پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	—	ریاست جمهوری
۱۳۸۴	اساسنامه بنیاد ملی نخبگان	برنامه‌ریزی و سیاستگذاری برای شناسایی، هدایت، حمایت مادی و معنوی نخبگان، جذب، حفظ و به‌کارگیری و پشتیبانی از آنان	شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱۳۸۵	تشکیل معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری	هماهنگ و هم‌افزا نمودن منابع و سرمایه‌های پراکنده ملی در عرصه تعریف و حمایت از توسعه و کاربرد فناوری‌های راهبردی، برقراری ارتباط بین دانشگاه و صنعت، اولویت‌بندی طرح‌های کلان ملی و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان	ریاست جمهوری

تاریخ	رویداد یا مصوبه	موضوع (هدف)	مرجع تصویب
۱۳۸۶	انحلال شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری	ادغام شوراهای موجود با تمام وظایف و اختیارات، در یکدیگر یا در کمیسیون‌های دولت	هیئت دولت
۱۳۸۶	ابقای شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری	—	مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت نظام
۱۳۸۶	استقلال معاونت فناوری از معاونت پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	پیگیری جدی‌تر مباحث مربوط به توسعه فناوری در معاونت فناوری	ریاست جمهوری
۱۳۸۸	ادغام معاونت فناوری با معاونت پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	—	ریاست جمهوری

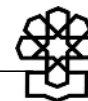
۲. جایگاه دستگاه‌های مورد بررسی در نظام ملی نوآوری ایران

همان‌طور که در مقدمه این گزارش نیز اشاره شد، در سال‌های اخیر رویکرد خطی به نوآوری جای خود را به رویکرد سیستمی داده است. بررسی سوابق و تاریخچه نهادهای فوق نیز نشان می‌دهد تغییر و تحولاتی که در سطح حکمرانی علم و فناوری کشور طی سال‌های متمادی رخ داده است، آن را تا حدی به سمت همین رویکرد سیستمی هدایت کرده است. در حال حاضر مهمترین دستگاه‌ها و نهادهایی که در سطح حکمرانی نظام ملی نوآوری ایران به ایفای نقش می‌پردازند، عبارتند از^۱:

- نهاد رهبری،
- مجمع تشخیص مصلحت نظام،
- شورای عالی انقلاب فرهنگی،
- شورای عالی عتف،
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری،
- معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری،
- مجلس،
- وزارت صنعت، معدن و تجارت،
- معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی،
- سایر وزارتخانه‌ها.

در برخی موارد ارتباطات پررنگ و نظام‌مندی بین این دستگاه‌ها وجود دارد، اما شواهد حاکی از آن

۱. حجت‌اله حاجی‌حسینی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۰.

است که در مورد نهادهای مورد بررسی در این گزارش، یعنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری ارتباطات کمرنگ و غیرنظام‌مندی حاکم است. برای بررسی دقیق‌تر این موضوع، می‌توان ابعاد حکمرانی نظام علم و فناوری را در چهار بعد اصلی خلاصه کرد:

۱. سیاستگذاری و هماهنگی،

۲. پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت،

۳. امور اجرایی،

۴. نظارت و ارزیابی.

موضوعات و مقولات تحت پوشش هر یک از ابعاد را نیز می‌توان در سه بخش گنجانده:

۱. نیروی انسانی،

۲. پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه فناوری،

۳. نوآوری و تجاری‌سازی.

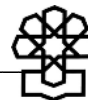
با این توضیح، در ادامه این گزارش اهداف، وظایف و برنامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و شورای عالی عتف؛ با اهداف، وظایف و برنامه‌های معاونت علمی فناوری ریاست جمهوری و بنیاد ملی نخبگان در چهار بُعد (سیاستگذاری و هماهنگی، پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت؛ امور اجرایی؛ نظارت و ارزیابی) و به تفکیک سه حوزه اصلی (آموزش نیروی انسانی؛ پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه فناوری؛ نوآوری و تجاری‌سازی) با جزئیات بیشتر مقایسه می‌شود.

۳. مقایسه اهداف، وظایف و برنامه‌ها

در قسمت اول این گزارش ضمن معرفی دستگاه‌ها، مروری اجمالی بر اهداف و وظایف کلی آنها نیز انجام شد. در ادامه اهداف، وظایف و برنامه‌های دستگاه‌های مورد نظر با جزئیات بیشتری با هم مقایسه می‌شود. بدین‌منظور و با توجه به چارچوب مفروض برای ابعاد حکمرانی نظام علم و فناوری که در قسمت قبل تشریح شد، در جداول ۲ و ۳ به ترتیب شرح کاملی از اهداف، وظایف و برنامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و شورای عالی عتف و معاونت علمی فناوری ریاست جمهوری و بنیاد ملی نخبگان در چهار بُعد (سیاستگذاری و هماهنگی؛ پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت؛ امور اجرایی؛ نظارت و ارزیابی) و به تفکیک سه حوزه (آموزش نیروی انسانی؛ پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه فناوری؛ نوآوری و تجاری‌سازی) ارائه شده است. لازم به‌ذکر است که برای تکمیل هرچه بیشتر محتوای جداول، علاوه‌بر شرح اهداف و وظایف کلی هر یک از دستگاه‌ها که در قسمت اول این گزارش ارائه شد، از جدیدترین گزارش‌های ارزیابی عملکرد و شرح وظایف تفصیلی معاونت‌ها یا بخش‌های زیرمجموعه استفاده شده است.

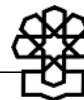
جدول ۲. اهداف، وظایف و برنامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و شورای عالی عتف

ابعاد حوزه	سیاستگذاری و هماهنگی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	امور اجرایی	نظارت و ارزیابی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری				
آموزش عالی و نیروی انسانی	<ul style="list-style-type: none"> ▪ اتخاذ تدابیر و ارائه پیشنهادهای لازم جهت حفظ دانشمندان و محققان و تأمین امنیت شغلی آنان و استفاده از توانمندی‌های آنها ▪ مشارکت فعال در فرآیند سیاستگذاری نظام آموزش و توسعه نیروی انسانی کشور ▪ مشارکت در تعیین اولویت‌های توسعه منابع انسانی کشور و ارائه نتایج حاصل شده به دستگاه‌های ذیربط ▪ مشارکت در تدوین آیین‌نامه نخبگان ▪ برنامه‌ریزی برای شناسایی و حمایت از شکوفایی استعداد‌های درخشان و هدایت آنها به سمت اولویت‌های راهبردی کشور ▪ همکاری با بنیاد ملی نخبگان در ارتباط با تدوین دستورالعمل‌ها و بررسی تقاضاهای مربوط به مخترعان نوآور ▪ ارتباط و تعامل با سازمان‌های مربوط به سازمان‌های غیردولتی که در زمینه‌های مربوط به استعداد‌های درخشان فعالیت می‌کنند ▪ برنامه‌ریزی برای جذب متخصصان ایرانی داخل و خارج از کشور جهت همکاری علمی، تحقیقاتی و فناوری ▪ برنامه‌ریزی جهت جذب اعضای هیئت علمی ▪ تدوین و اصلاح قوانین مرتبط با اعضای هیئت علمی 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ حمایت از انجمن‌های مستقل علمی، تخصصی و فرهنگستان‌ها در ارزیابی علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات ▪ جذب دانشجویان در دوره‌های دکتری و بازسازی هرم اعضای هیئت علمی ▪ فراهم آوردن امکان تحصیل در دوره‌های دکتری پیوسته در رشته‌های خاص برای استعداد‌های درخشان ▪ ارائه تسهیلات آموزشی و پژوهشی برای دانشجویان ممتاز ▪ اعطای بورس داخل و خارج به دانشجویان 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ صدور مجوز تأسیس انجمن‌های علمی ▪ تأیید اساسنامه و صدور مجوز تأسیس انجمن‌ها و تشکل‌های دانشجویان و دانش‌آموختگان ▪ تأیید صلاحیت و صدور احکام اعضای هیئت‌های ممیزه، هیئت‌های امنا، هیئت‌های مؤسس، هیئت‌های گزینش اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ▪ تأیید اساسنامه و صدور مجوز ایجاد یا توسعه هرگونه واحد آموزش عالی (اعم از دولتی یا غیردولتی)، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی ▪ همکاری در اعتلای فرهنگ، اخلاق و معنویت اسلامی در مجامع علمی دانشگاهی و در جامعه ▪ نمایندگی دولت در مجامع و سازمان‌های بین‌المللی و برقراری ارتباطات لازم درحوزه مأموریت‌ها و اختیارات وزارتخانه ▪ بازنگری آیین‌نامه‌های موجود درخصوص فرصت‌های مطالعاتی 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ایجاد نظام جامع نظارت، ارزیابی و ارتقای هرم هیئت علمی ▪ نظارت و ارزیابی مستمر فعالیت‌های دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور ▪ ارزیابی فعالیت انجمن‌ها و تشکل‌های دانشجویان و دانش‌آموختگان

ابعاد حوزه	سیاستگذاری و هماهنگی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	امور اجرایی	نظارت و ارزیابی
شورای عالی عتف				
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری				
پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه فناوری	<ul style="list-style-type: none"> ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی نظام پژوهشی کشور ▪ بررسی و پیشنهاد اولویت‌های تخصیص منابع در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ▪ بررسی اولویت‌های راهبردی تحقیقات و پیشنهاد آن به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری ▪ اتخاذ تدابیر لازم به منظور افزایش کارایی و اثربخشی تحقیقات کشور و توسعه تحقیقات کاربردی ▪ تقویت ارتباط دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی با بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ▪ اتخاذ راهکارهای مناسب برای کمک به توسعه پژوهش و فناوری در بخش‌های غیردولتی ▪ اتخاذ تدابیر لازم به منظور نهادینه کردن همکاری‌ها و مبادلات علمی بین مراکز علمی - تحقیقاتی داخلی با 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ اعطای فرصت‌های تحقیقاتی به اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری ▪ کمک به ایجاد انجمن‌ها و شرکت‌های غیردولتی علمی، تحقیقاتی و فناوری ▪ حمایت از توسعه تحقیقات بنیادی و پژوهش‌های مرتبط با فناوری‌های نوین براساس اولویت‌ها ▪ حمایت از توسعه فناوری‌های بومی 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ راه‌اندازی پورتال علمی کشور ▪ تأیید اساسنامه و صدور مجوز ایجاد یا توسعه هرگونه مؤسسه تحقیقاتی (اعم از دولتی یا غیردولتی) ▪ نمایندگی دولت در مجامع و سازمان‌های بین‌المللی و برقراری ارتباطات لازم در حوزه مأموریت‌ها و اختیارات وزارتخانه ▪ ایجاد زمینه همکاری‌های علمی و فنی متقابل از طریق اعزام رایزن‌های علمی با هماهنگی وزارت امور خارجه ▪ ایجاد پایگاه‌های اطلاع‌رسانی به جامعه و بخش‌های مختلف در زمینه سیاست‌ها، اولویت‌ها و برنامه‌ها و عملکردهای آموزش عالی، تحقیقات و فناوری 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ نظارت و ارزیابی مستمر فعالیت‌های تحقیقاتی کشور ▪ ارزیابی جامع عملکرد نظام ملی علوم، تحقیقات و فناوری شامل پیشرفت‌ها، شناخت موانع و مشکلات و تدوین و ارائه گزارش سالیانه ▪ ارزیابی سالیانه عملکرد مالی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی دولتی

نظارت و ارزیابی	امور اجرایی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	سیاستگذاری و هماهنگی	ابعاد حوزه
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ راه‌اندازی فن‌بازار مجازی و برگزاری فن‌بازار ملی ▪ فعال‌سازی روابط بین‌المللی در حوزه علم و تکنولوژی با کشورهای منطقه ▪ شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی علوم و فناوری 		مراکز علمی - تحقیقاتی منطقه‌ای و بین‌المللی	
شورای عالی عتف				
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ارزیابی عملکرد و اثربخشی نظام توسعه علوم، تحقیقات و فناوری کشور ▪ ارزیابی فرآیند سیاستگذاری شورای عالی به‌منظور تعیین راهکارهای لازم برای رفع موانع و تنگناها، براساس گزارش‌های نظارت و ارزیابی 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ تصویب سیاست‌های کلان اجرایی توسعه همکاری‌های بین‌المللی و جذب منابع خارجی در تحقیقات ▪ تصویب و تبیین اصول حاکم بر نظام سیاستگذاری علم و فناوری ▪ تصویب محورهای پژوهشی مورد نیاز برای سیاستگذاری علم و فناوری ▪ تصویب راهبردها و برنامه‌های کلان توسعه در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی مصوب نظام ▪ انتخاب و تصویب اولویت‌های ملی و طرح‌های بلندمدت سرمایه‌گذاری در بخش‌های آموزش علوم، تحقیقات و فناوری ▪ تعیین منابع مالی مورد نیاز در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری ▪ انتخاب و تصویب طرح‌های کلان 	

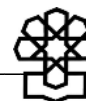
ابعاد حوزه	سیاستگذاری و هماهنگی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	امور اجرایی	نظارت و ارزیابی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری				
نوآوری و تجاری‌سازی	<ul style="list-style-type: none"> ■ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی نظام فناوری کشور ■ ایجاد زمینه‌های مناسب برای عرضه فناوری در داخل و خارج کشور ■ برنامه‌ریزی ایجاد دفاتر انتقال تکنولوژی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و فناوری ■ اتخاذ تدابیر و تهیه پیشنهادهای لازم درخصوص انتقال فناوری و دانش فنی و برنامه‌ریزی به‌منظور بومی کردن فناوری‌های انتقال‌یافته به داخل کشور و ارائه آنها به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری ■ تمهید سازوکارهای لازم برای ایجاد هم‌سویی میان فعالیت‌های آموزشی، تحقیقاتی و فناوری ■ توجه به ارتقای کیفی و حفظ استاندارد فعالیت‌های پارک‌ها و مراکز رشد ■ همکاری با سازمان ثبت اسناد و مدارک جهت توسعه نظام مالکیت معنوی ■ تهیه آیین‌نامه‌های اجرایی قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان 	<ul style="list-style-type: none"> ■ کمک به ایجاد انجمن‌ها و شرکت‌های غیردولتی علمی، تحقیقاتی و فناوری ■ حمایت از صدور فناوری‌های تولید شده در کشور ■ حمایت مالی از پارک‌ها و مراکز رشد ■ حمایت از ثبت اختراعات جدید در پارک‌ها و مراکز رشد ■ حمایت از ثبت اختراعات در خارج از کشور ■ کمک به واحدهای فناور برای شرکت در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی ■ حمایت از تشکیل صندوق‌های غیردولتی پژوهش و فناوری 	<ul style="list-style-type: none"> ■ بررسی تقاضای ثبت اختراع ارجاعی از سوی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور (اداره کل مالکیت صنعتی) و بنیاد ملی نخبگان ■ تعیین مصادیق استفاده از مزایا، امتیازات و تسهیلات عنوان شده در قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان (موضوع ماده (۱۰)*) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ارزیابی مستمر از فعالیت انجمن‌های علمی ■ تهیه و تدوین شاخص‌های ارزیابی پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری ■ ارزیابی کارآیی و اثربخشی مرکز رشد و پارک‌های علم و فناوری ■ نظارت بر حسن اجرای ماده (۴)** ■ قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و احراز صلاحیت خریداران مراکز و مؤسسات پژوهشی غیرحاکمیتی

نظارت و ارزیابی	امور اجرایی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	سیاستگذاری و هماهنگی	ابعاد حوزه
شورای عالی عتف				
<p>ارزیابی و نظارت بر اجرای قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و ارائه گزارش به مجلس شورای اسلامی</p> <p>نظارت بر صندوق نوآوری و شکوفایی</p>	<p>فرهنگسازی توسعه علوم و فناوری</p> <p>تعیین مراکز و مؤسسات پژوهشی غیرحاکمیتی قابل واگذاری به بخش خصوصی و تعاونی (موضوع ماده (۴) قانون شرکت‌های دانش‌بنیان)</p> <p>بررسی شکایات متقاضیان استفاده از حمایت‌های مندرج در قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان (موضوع ماده (۷)***)</p> <p>تصویب مصدق استفاده از مزایا، امتیازات و تسهیلات عنوان شده در قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان (موضوع ماده (۱۰))</p>		<p>تصویب سیاست‌های کلان اجرایی توسعه همکاری‌های بین‌المللی و جذب منابع خارجی در فناوری</p> <p>تصویب سیاست‌های تجاری‌سازی و کاربست دستاوردهای پژوهشی، انتقال و اشاعه فناوری، توسعه فناوری‌های نوین</p> <p>تصویب سیاست‌های کلان اجرایی و حمایت از طرح‌های کلان مرتبط با پژوهش در زمینه فناوری‌های پیشرفته و جامع صنعتی و تولیدی به‌منظور تقویت ظرفیت نوآوری و ابداع فناوری در کشور</p> <p>سیاستگذاری، برنامه‌ریزی قانون شرکت‌های دانش‌بنیان</p> <p>سیاستگذاری و تدوین اساسنامه صندوق نوآوری و شکوفایی</p> <p>تهیه آیین‌نامه‌های اجرایی قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان</p>	

* ماده (۱۰) هرگونه استفاده از مزایا، امتیازات و تسهیلات عنوان شده در این قانون (قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات) برای شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان پس از انطباق با اهداف مندرج در این قانون توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری جهت تصویب به شورای عالی علوم تحقیقات و فناوری ارائه می‌شود.

** ماده (۴) وزارت امور اقتصاد و دارایی موظف است در راستای اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی مصوب بهمن‌ماه ۱۳۸۶ شمسی ظرف سه ماه از تاریخ تصویب این قانون، با همکاری کلیه دستگاه‌های دولتی، فهرست تمامی مراکز و مؤسسات پژوهشی دولتی را تهیه و به شورا ارائه نماید. شورا موظف است ظرف سه ماه از تاریخ دریافت این فهرست، مراکز و مؤسسات پژوهشی غیرحاکمیتی قابل واگذاری به بخش خصوصی و تعاونی را احصا نموده و وزارت امور اقتصادی و دارایی مطابق قانون مذکور در این ماده زمینه واگذاری آنها را فراهم نماید.

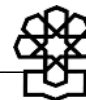
*** ماده (۷) کلیه دستگاه‌های مجری این قانون موظف هستند حداکثر ظرف یک ماه به درخواست‌های متقاضیان جهت استفاده از حمایت مندرج در این قانون رسیدگی کنند و نتیجه نهایی را به متقاضی اعلام نمایند، چنانچه نظر بر رد درخواست باشد باید به‌طور مستدل به آگاهی درخواست‌کننده برسانند. درخواست‌کننده می‌تواند نزد دبیرخانه اعتراض کند و شورا موظف است ظرف یک ماه به شکایت اصله رسیدگی کند.

جدول ۳. اهداف، وظایف و برنامه‌های معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و بنیاد ملی نخبگان

نظارت و ارزیابی	امور اجرایی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	سیاستگذاری و هماهنگی	ابعاد حوزه‌ها	
معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری					
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ارزیابی پیشنهادات برای تعریف طرح‌های کلان ملی فناوری 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ اطلاع‌رسانی در زمینه فعالیت‌های معاونت علمی و فناوری ▪ فرهنگ‌سازی در جهت توسعه و ترویج رویکرد علمی در حل مسائل و مشکلات 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ حمایت مالی از مراکز دانشگاهی استان‌ها ▪ حمایت مالی از برگزیدگان مسابقات علمی - فناوریانه دانشجویی ▪ حمایت مالی از انجمن‌های علمی دانشجویی ▪ حمایت از برگزیدگان جشنواره‌های معتبر علمی و بین‌المللی 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ مشارکت در تدوین، اصلاح و به‌روزرسانی لوایح، سیاست‌ها و برنامه‌ها در سطح ملی ▪ سیاستگذاری و هماهنگی در جهت توسعه و ترویج آگاهی‌های عمومی و مهارت‌های زندگی 	آموزش عالی و نیروی انسانی	
بنیاد ملی نخبگان					
<ul style="list-style-type: none"> ▪ نظارت بر فعالیت‌های مربوط به سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با نخبگان در جهت اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مصوب 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ تشکیل شبکه جهانی ویژه نخبگان ایرانی در داخل و خارج از کشور 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ پشتیبانی مادی و معنوی از نخبگان کشور ▪ کمک به فراهم نمودن تسهیلات و امکانات لازم برای دسترسی محققان و نخبگان به تحقیقات جهانی و انتقال فناوری‌های جدید به کشور ▪ کمک به فراهم نمودن تسهیلات و امکانات لازم برای حضور نخبگان در همایش‌های علمی در داخل و خارج کشور 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای پشتیبانی مادی و معنوی از نخبگان کشور ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای شناسایی، هدایت و حمایت نخبگان ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای کشف، جذب و پرورش استعدادها ▪ ایجاد هماهنگی میان سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با نخبگان 		

ابعاد حوزه‌ها	سیاستگذاری و هماهنگی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	امور اجرایی	نظارت و ارزیابی
پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه فناوری	<ul style="list-style-type: none"> ▪ مشارکت در تدوین، اصلاح و به‌روزرسانی لوایح، سیاست‌ها و برنامه‌های علمی و پژوهشی در سطح ملی ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی ▪ هدایت راهبردی فعالیت‌های مراکز علمی و پژوهشی کشور ▪ مدیریت تخصیص یک درصد درآمد عملیاتی دستگاه‌های دولتی به امر پژوهش ▪ مدیریت تخصیص تا ۲ درصد اعتبارات دستگاه‌های دولتی به امر پژوهش ▪ تعیین و ارائه راهکارهای مناسب برای بهبود عملکرد نظام تولید علم و پژوهش ▪ هماهنگی و ساماندهی مراکز اطلاع‌رسانی علمی کشور ▪ تعریف طرح‌های کلان ملی فناوری ▪ هدایت و راهبری طرح‌های کلان ملی فناوری ▪ تدوین اسناد ملی برای برنامه‌ریزی فناوری‌های راهبردی کشور ▪ تدوین اسناد ملی توسعه علوم و فناوری ▪ هماهنگ‌سازی صندوق‌های حامی علم و فناوری ▪ تأسیس کارگروه پژوهش و فناوری در استان‌ها ▪ مأموریت‌گرا کردن پژوهش‌های کشور 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ حمایت مالی از مراکز پژوهشی استان‌ها ▪ حمایت مالی از همایش‌های ملی و بین‌المللی ▪ حمایت مالی از پایان‌نامه‌های دکتری (اعطای پژوهانه) ▪ اعطای اعتبار پژوهشی به مخترعان ▪ تسهیل دسترسی نوآوران و مخترعان به امکانات و خدمات علمی و فنی دستگاه‌های اجرایی دولتی ▪ حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی ▪ حمایت مالی از نشریات معتبر وزارت علوم و وزارت بهداشت ▪ حمایت از تهیه تجهیزات پژوهشی مورد نیاز دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی ▪ تأمین اعتبار برای پروژه‌های ستادهای فناوری راهبردی ▪ ارزیابی و تأمین اعتبار طرح‌های کلان ملی فناوری ▪ حمایت مالی از صندوق‌های حامی علم و فناوری ▪ حمایت و استفاده از ظرفیت‌های بخش غیردولتی از قبیل: انجمن‌ها، تشکل‌ها و افراد مؤثر و... در تولید، توسعه و ترویج علم و پژوهش 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ اطلاع‌رسانی در زمینه فعالیت‌های معاونت علمی و فناوری ▪ ایجاد فراسامانه اطلاعات علمی و پژوهشی به‌منظور بهره‌گیری از آن در پیش فعالیت‌های علمی و پژوهشی کشور ▪ راه‌اندازی و تکمیل بانک اطلاعاتی حمایت‌ها، برنامه‌ها و خروجی‌های فناوری و نوآوری ▪ فرهنگ‌سازی در جهت توسعه و ترویج رویکرد علمی در حل مسائل و مشکلات ▪ ارتقای همکاری‌های علمی و پژوهشی با مراکز و مجامع علمی و پژوهشی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی در حوزه‌های مختلف علم و فناوری 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ممیزی توسعه علوم به‌منظور شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید و آینده‌نگاری ▪ ارزیابی شاخص‌های توسعه علمی و پژوهشی کشور، رصد نمودن آنها و اعلام نتایج به دستگاه‌های ذیربط ▪ بررسی عملکرد نظام تولید علم و پژوهش در کشور و شناسایی چالش‌های موجود ▪ نظارت و ارزیابی راهبردی سازمان‌ها، نهادها و مؤسسات متولی علم و پژوهش کشور ▪ بررسی ساختارهای فعلی علم و پژوهش در سطوح ملی و فراملی و ارائه پیشنهاد برای بهبود ساختارهای موجود ▪ نظارت عملیاتی بر هزینه‌کرد اعتبارات تخصیص‌یافته

ابعاد حوزه‌ها	سیاستگذاری و هماهنگی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	امور اجرایی	نظارت و ارزیابی
نوآوری و تجاری‌سازی	<ul style="list-style-type: none">▪ هماهنگ‌سازی صندوق‌های حامی علم و فناوری▪ تأسیس کانون‌های هماهنگی دانش و صنعت جهت تقویت ارتباط صنعت و دانشگاه▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های کارآفرینی▪ تقویت ارتباط دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و فناوری با جامعه	<ul style="list-style-type: none">▪ حمایت مالی ستادهای فناوری راهبردی از شرکت‌های دانش‌بنیان مستقر در پارک‌ها و مراکز رشد▪ حمایت مالی از پارک‌ها و مراکز رشد▪ حمایت مالی از صندوق‌های حامی علم و فناوری▪ حمایت مالی از انجمن‌های علمی▪ حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های کارآفرینی	<ul style="list-style-type: none">▪ برگزاری همایش‌های کانون‌های هماهنگی دانش و صنعت▪ برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های فناوری و نوآوری▪ اطلاع‌رسانی در زمینه فعالیت‌های معاونت علمی و فناوری▪ راه‌اندازی و تکمیل بانک اطلاعاتی جستجوی حمایت‌ها، برنامه‌ها و خروجی‌های فناوری و نوآوری▪ ارزیابی اختراعات▪ شناسایی شرکت‌های دانش‌بنیان، ذکر شده در برنامه سال ۱۳۹۰ معاونت فناوری و نوآوری	<ul style="list-style-type: none">▪ ارزیابی شاخص‌های نوآوری و تجاری‌سازی در کشور ذکر شده در برنامه سال ۱۳۹۰ (در صورت واگذاری مسئولیت به معاونت)▪ ارزیابی عملکرد پارک‌ها و مراکز رشد▪ ارزیابی شرکت‌های دانش‌بنیان، ذکر شده در برنامه سال ۱۳۹۰ معاونت فناوری و نوآوری

حال مقایسه اهداف، وظایف و برنامه‌های دستگاه‌های مذکور به‌ازای هر حوزه و هر بُعد انجام خواهد شد. بدین ترتیب از روی جداول فوق (جداول ۲ و ۳)، ۱۲ جدول مقایسه اهداف، وظایف و برنامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (به‌اضافه شورای عالی عتف) و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (به‌اضافه بنیاد ملی نخبگان) استخراج می‌شود.

ارزیابی و نظارت	امور اجرایی	پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت	سیاستگذاری و هماهنگی	ابعاد حوزه‌ها
جدول ۷	جدول ۶	جدول ۵	جدول ۴	آموزش عالی و نیروی انسانی
جدول ۱۱	جدول ۱۰	جدول ۹	جدول ۸	پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری
جدول ۱۵	جدول ۱۴	جدول ۱۳	جدول ۱۲	نوآوری و تجاری‌سازی

۳-۱. آموزش عالی و نیروی انسانی

همان‌طور که در چارچوب مقایسه توضیح داده شد، یکی از محورهای مقایسه، حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی است. در ادامه وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف) و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان) در این حوزه از چهار منظر مقایسه می‌شود:

- سیاستگذاری و هماهنگی،
- پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت،
- امور اجرایی،
- ارزیابی و نظارت.

۳-۱-۱. سیاستگذاری و هماهنگی آموزش عالی و نیروی انسانی

هم وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و هم معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری در امور مختلف مربوط به سیاستگذاری و هماهنگی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی، فعال هستند. شرح کامل وظایف هریک از این دو نهاد در زمینه سیاستگذاری و هماهنگی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. مقایسه وظایف مرتبط با سیاستگذاری و هماهنگی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف)	معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان)
<ul style="list-style-type: none">▪ اتخاذ تدابیر و ارائه پیشنهادهای لازم جهت حفظ دانشمندان و محققان و تأمین امنیت شغلی آنان و استفاده از توانمندی‌های آنها▪ برنامه‌ریزی برای شناسایی و حمایت از شکوفایی استعدادهای درخشان و هدایت آنها به سمت اولویت‌های راهبردی کشور▪ برنامه‌ریزی برای جذب متخصصان ایرانی داخل و خارج از کشور جهت همکاری علمی، تحقیقاتی و فناوری▪ ارتباط و تعامل با سازمان‌های مربوط به سازمان‌های غیردولتی که در زمینه‌های مربوط به استعدادها درخشان فعالیت می‌کنند▪ مشارکت در تعیین اولویت‌های توسعه منابع انسانی کشور و ارائه نتایج حاصل شده به دستگاه‌های ذیربط▪ مشارکت فعال در فرآیند سیاستگذاری نظام آموزش و توسعه نیروی انسانی کشور▪ تنظیم سیاست‌های توسعه منابع انسانی کشور (عتف)▪ مشارکت در تدوین آیین‌نامه نخبگان▪ همکاری با بنیاد ملی نخبگان در ارتباط با تدوین دستورالعمل‌ها و بررسی تقاضاهای مربوط به مخترعان نوآور▪ برنامه‌ریزی جهت جذب اعضای هیئت علمی▪ تدوین و اصلاح قوانین مرتبط با اعضای هیئت علمی▪ تصویب سیاست‌های کلان اجرایی توسعه همکاری‌های بین‌المللی و جذب منابع خارجی در آموزش علوم (عتف)▪ تصویب طرح‌های کلان ملی مرتبط با اصلاح سیستم و بررسی کیفیت برنامه‌های آموزشی، پژوهشی و فناوری (عتف)▪ ایجاد فرصت‌های مساوی برای تحصیل دانش و مهارت‌های فنی و توانمندسازی نظام آموزشی برای تأمین نیروی انسانی لازم در کشور (عتف)	<ul style="list-style-type: none">▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای پشتیبانی مادی و معنوی از نخبگان کشور (بنیاد ملی نخبگان)▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای شناسایی، هدایت و حمایت نخبگان (بنیاد ملی نخبگان)▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای کشف، جذب و پرورش استعدادها (بنیاد ملی نخبگان)▪ ایجاد هماهنگی میان سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با نخبگان (بنیاد ملی نخبگان)▪ مشارکت در تدوین، اصلاح و به‌روزرسانی لوایح، سیاست‌ها و برنامه‌ها در سطح ملی▪ سیاستگذاری و هماهنگی در جهت توسعه و ترویج آگاهی‌های عمومی و مهارت‌های زندگی

چنانچه مشاهده می‌شود تشابه نسبی در برخی وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری وجود دارد. به‌عنوان مثال سیاستگذاری و هماهنگی در اموری مانند شناسایی، حفظ و حمایت از دانشمندان، استعدادها درخشان یا نخبگان جزء شرح وظایف هر دو نهاد فوق ذکر شده است، البته با قطعیت نمی‌توان گفت که این تشابه وظایف به معنی تداخل است چون اطلاعاتی درباره نحوه انجام این وظایف در دسترس نیست. به‌عبارت دیگر هریک از دو نهاد مذکور می‌توانند به روش‌های متفاوتی به شناسایی، حفظ و حمایت از دانشمندان و نخبگان بپردازند. همچنین، همکاری و مشارکت در تدوین و اصلاح برنامه‌ها و قوانین در حوزه

تخصصی نهاد دیگر نیز مشاهده می‌شود. به‌عنوان مثال، درحالی که وزارت علوم در زمینه اموری مانند تدوین آیین‌نامه نخبگان یا تدوین دستورالعمل‌ها و بررسی تقاضاهای مربوط به مخترعان نوآور با معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری (بنیاد ملی نخبگان) همکاری و تعامل دارد، معاونت نیز در تدوین، اصلاح و به‌روزرسانی لوایح، سیاست‌ها و برنامه‌ها در سطح ملی با وزارت علوم همکاری می‌کند.

ازجمله وظایف اختصاصی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در زمینه سیاستگذاری و هماهنگی برای آموزش عالی و نیروی انسانی که به‌نظر می‌رسد معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری مشارکت یا مداخله‌ای در آنها ندارد، می‌توان به تدوین و اصلاح قوانین مرتبط با اعضای هیئت علمی یا اصلاح سیستم و بررسی کیفیت برنامه‌های آموزشی، پژوهشی و فناوری اشاره کرد. ازجمله وظایف اختصاصی معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری (بنیاد ملی نخبگان) در زمینه سیاستگذاری و هماهنگی برای آموزش عالی و نیروی انسانی می‌توان به ایجاد هماهنگی میان سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با نخبگان یا به سیاستگذاری و هماهنگی در جهت توسعه و ترویج آگاهی‌های عمومی و مهارت‌های زندگی، اشاره کرد که در مجموعه وظایف وزارت علوم مشاهده نمی‌شوند.

به‌طور کلی در بُعد سیاستگذاری و هماهنگی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی به‌نظر می‌رسد تا حدودی **تداخل وظایف** یا موازی‌کاری وجود داشته باشد. همان‌طور که اشاره شد در چند مورد تشابه وظایف مشاهده می‌شود در برخی موارد دیگر نیز به مشارکت یا همکاری دو نهاد در انجام امور مختلف اشاره شده که این امر نیز تا حدودی به تداخل وظایف منتهی می‌شود.

۲-۱-۳. پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت آموزش عالی و توسعه نیروی انسانی

همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد، معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری مجموعه وظایف بیشتری در ارتباط با پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی برعهده گرفته است، البته پشتیبانی‌ها و حمایت‌های معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان) در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی، عمدتاً به شکل حمایت مادی یا مالی از نخبگان، برگزیدگان جشنواره‌ها، مسابقات علمی و فناورانه دانشجویی، انجمن‌های علمی و دانشگاه‌هاست. در مقابل، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بیشتر با ابزارهای غیرمالی مانند فراهم آوردن امکان تحصیل در دوره‌های دکتری پیوسته در رشته‌های خاص برای استعدادهای درخشان و جذب دانشجویان در دوره‌های دکتری و بازسازی هرم اعضای هیئت علمی، یا حمایت‌های مالی غیرمستقیم مانند ارائه تسهیلات آموزشی و پژوهشی برای دانشجویان ممتاز به پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی می‌پردازد. با این توضیح اگرچه هر دو

نهاد فوق وظایفی در راستای پشتیبانی و حمایت از حوزه نیروی انسانی و آموزش عالی برعهده دارند، اما همان‌طور که اشاره شد جنس حمایت‌ها کمی متفاوت است.

جدول ۵. مقایسه وظایف مرتبط با پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ارائه تسهیلات آموزشی و پژوهشی برای دانشجویان ممتاز ▪ فراهم آوردن امکان تحصیل در دوره‌های دکتری پیوسته در رشته‌های خاص برای استعدادهای درخشان ▪ اعطای بورس داخل و خارج به دانشجویان ▪ حمایت از انجمن‌های مستقل علمی، تخصصی و فرهنگستان‌ها در ارزیابی علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات ▪ جذب دانشجویان در دوره‌های دکتری و بازسازی هرم اعضای هیئت علمی 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ پشتیبانی مادی و معنوی از نخبگان کشور (بنیاد ملی نخبگان) ▪ حمایت از برگزیدگان جشنواره‌های معتبر علمی و بین‌المللی ▪ حمایت مالی از برگزیدگان مسابقات علمی فناورانه دانشجویی ▪ کمک به فراهم نمودن تسهیلات و امکانات لازم برای دسترسی محققان و نخبگان به تحقیقات جهانی و انتقال فناوری‌های جدید به کشور (بنیاد ملی نخبگان) ▪ کمک به فراهم نمودن تسهیلات و امکانات لازم برای حضور نخبگان در همایش‌های علمی در داخل و خارج کشور (بنیاد ملی نخبگان) ▪ حمایت مالی از مراکز دانشگاهی استان‌ها ▪ حمایت مالی از انجمن‌های علمی دانشجویی

۳-۱-۳. امور اجرایی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی

وظایف اجرایی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی تفاوت‌هایی دارند (جدول ۶). به‌طور کلی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری وظایف اجرایی محدودتری نسبت به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برعهده دارد، درحالی که وظایف اجرایی وزارت علوم نسبتاً گسترده بوده و بیشتر مرتبط با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی است. از آن جمله می‌توان به صدور مجوز تأسیس انجمن‌ها و تشکل‌های دانشجویی، تأیید اساسنامه و صدور مجوز واحدهای آموزش عالی، گزینش اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، بازنگری آیین‌نامه‌ها و امور اجرایی مربوط به نمایندگی دولت در مجامع بین‌المللی اشاره کرد. در مقابل، امور اجرایی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان) در این حوزه شامل فرهنگ‌سازی جهت ترویج رویکرد علمی، شبکه‌سازی بین نخبگان داخل و خارج کشور است. با این توضیح نتیجه می‌شود که در انجام امور اجرایی حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی تداخل یا تشابه وظایف بین نهادهای مورد بررسی وجود ندارد و تفکیک و تمایز وظایف به خوبی قابل مشاهده است.

جدول ۶. مقایسه وظایف اجرایی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان)	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
<ul style="list-style-type: none"> ▪ اطلاع‌رسانی در زمینه فعالیت‌های معاونت علمی و فناوری ▪ فرهنگ‌سازی در جهت توسعه و ترویج رویکرد علمی در حل مسائل و مشکلات ▪ تشکیل شبکه جهانی ویژه نخبگان ایرانی در داخل و خارج از کشور (بنیاد ملی نخبگان) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ تأیید صلاحیت و صدور احکام اعضای هیئت‌های ممیزه، هیئت‌های امنا، هیئت‌های مؤسس، هیئت‌های گزینش اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ▪ تأیید اساسنامه و صدور مجوز ایجاد یا توسعه هرگونه واحد آموزش عالی (اعم از دولتی یا غیردولتی)، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی ▪ صدور مجوز تأسیس انجمن‌های علمی ▪ تأیید اساسنامه و صدور مجوز تأسیس انجمن‌ها و تشکل‌های دانشجویان و دانش‌آموختگان ▪ همکاری در اعتلای فرهنگ، اخلاق و معنویت اسلامی در مجامع علمی دانشگاهی و در جامعه ▪ نمایندگی دولت در مجامع و سازمان‌های بین‌المللی و برقراری ارتباطات لازم در حوزه مأموریت‌ها و اختیارات وزارتخانه ▪ بازنگری آیین‌نامه‌های موجود درخصوص فرصت‌های مطالعاتی ▪ اعطای بورس داخل و خارج به دانشجویان

۳-۱-۴. نظارت و ارزیابی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی

وظایف مربوط به چهارمین و آخرین بُعد مقایسه در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی یعنی نظارت و ارزیابی در جدول ۷ ارائه شده‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود وظایف نسبتاً محدودی برای هر دو نهاد مورد بررسی در زمینه نظارت و ارزیابی حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی وجود دارد. به‌علاوه در اینجا هم وظایف نظارتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری عمدتاً با ارزیابی دانشگاه‌ها، دانشجویان و اعضای هیئت علمی مرتبط است.

بنیاد ملی نخبگان نیز نظارت و ارزیابی فعالیت‌های مربوط به سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با نخبگان را در شرح وظایف خود آورده است.

با توجه به اینکه بنیاد ملی نخبگان در حوزه سیاستگذاری، حمایت، پشتیبانی و امور اجرایی مربوط به نخبگان و استعداد‌های درخشان نقش مهم و فعالی را ایفا می‌کند، می‌توان آن را به‌عنوان نهاد اصلی و متمرکز در این زمینه دانست و از این‌رو ارزیابی عملکرد نهادهای مربوط به نخبگان توسط بنیاد ملی نخبگان منطقی به‌نظر می‌رسد.

جدول ۷. مقایسه وظایف مرتبط با نظارت و ارزیابی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی

بنیاد ملی نخبگان	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
▪ نظارت بر فعالیتهای مربوط به سازمانها و نهادهای مرتبط با نخبگان در جهت اجرای سیاستها و برنامههای مصوب	▪ نظارت و ارزیابی مستمر فعالیتهای دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور ▪ ارزیابی فعالیت انجمنها و تشکلهای دانشجویان و دانشآموختگان ▪ ایجاد نظام جامع نظارت، ارزیابی و ارتقای هرم هیئت علمی

۲-۳. پژوهشهای بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

دومین حوزه مقایسه وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف) و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان)، حوزه پژوهش است که مشابه حوزه آموزش عالی و منابع انسانی، در این حوزه نیز وظایف دستگاههای مذکور از چهار منظر مقایسه خواهد شد:

- سیاستگذاری و هماهنگی،

- پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت،

- امور اجرایی،

- ارزیابی و نظارت.

۱-۲-۳. سیاستگذاری و هماهنگی پژوهشهای بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف) و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری در حوزه پژوهش در جدول ۸ نشان داده شده است.

همانطور که مشاهده میشود یکی از موارد مهم تداخل یا همپوشانی وظایف به تعریف طرحهای کلان ملی در حوزه علم و فناوری مربوط میشود. گزارش برنامهها و عملکرد معاونت علمی و فناوری در سال ۱۳۸۸ نشان میدهد که نزدیک به ۶۲۰ میلیارد ریال از اعتبارات این معاونت به برنامه حمایت از طرحهای کلان فناوری ملی اختصاص یافته است که از جمله این طرحها میتوان به طراحی و ساخت رآکتور و نیروگاه آزمایشی گداخت، طراحی، ساخت و راهاندازی رصدخانه ملی، تولید داروهای وارداتی و طراحی، تجهیز و راهاندازی شبکه ملی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران اشاره کرد.

به استناد گزارشهای ارائه شده توسط معاونت به کمیسیونهای تخصصی مجلس شورای اسلامی درباره تعدادی از این طرحهای کلان، بخش قابل توجهی از بودجه مصوب صرفاً به تولید

دانش و مطالعات نظری اختصاص یافته و کاملاً با هدف‌گذاری‌های کاربردی اولیه فاصله گرفته است. علیرغم وظایف و اختیارات شورای عالی عتف در خصوص انتخاب و تصویب اولویت‌های ملی و طرح‌های بلندمدت سرمایه‌گذاری در بخش‌های آموزش علوم، تحقیقات و فناوری و انتخاب و تصویب طرح‌های کلان، طرح‌های کلان ملی معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری، بدون تأیید و هماهنگی و به‌طور کاملاً مستقل از اولویت‌های راهبردی یا طرح‌های کلان تعریف شده مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا شورای عتف در حال اجرا هستند.

این مسئله احتمال کاهش اثربخشی به‌واسطه موازی‌کاری و اتلاف منابع عظیم اختصاص یافته به چنین طرح‌هایی را افزایش می‌دهد. حال آنکه هر دو نهاد فوق بهبود عملکرد و افزایش کارایی و اثربخشی تحقیقات کشور را به‌عنوان بخشی از اهداف و وظایف خود مطرح کرده‌اند!

موضوع دیگری که به‌نظر می‌رسد در هریک از دو نهاد به‌طور مستقل دنبال می‌شود، موضوع تدوین و تصویب اسناد کلان ملی در حوزه علوم و فناوری است. علیرغم اشاره به مشارکت معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در تدوین، اصلاح و به‌روزرسانی لوایح، سیاست‌ها و برنامه‌های علمی و پژوهشی در سطح ملی، در عمل هماهنگی و همکاری مناسبی صورت نمی‌گیرد و به‌عنوان مثال می‌توان به هماهنگی ضعیف بین این دو نهاد در تدوین نقشه جامع علمی کشور اشاره کرد.

در زمینه توسعه پژوهش و فناوری در بخش‌های غیردولتی نیز هر دو نهاد وزارت علوم و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری با اتخاذ سیاست‌هایی از جمله تقویت ارتباط دانشگاه و مراکز تحقیقاتی با بخش‌های مختلف کشور از جمله صنعت یا هماهنگ‌سازی صندوق‌های حامی علم و فناوری مستقلاً فعال هستند، البته به‌نظر می‌رسد نقش و وظایف وزارت علوم در این حوزه بیشتر راهبردی است و نقش معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری بیشتر هماهنگ‌سازی و حمایت مالی است.

لازم به‌ذکر است که در برخی موضوعات مانند مدیریت تخصیص یک درصد عملیاتی و دو درصد اعتبارات دستگاه‌های دولتی به امر پژوهش، معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری فعالیت‌هایی صورت داده است درحالی که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به این موضوع وارد نشده است. از این‌رو این موضوع را شاید بتوان یکی از فعالیت‌های اختصاصی معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری دانست.

جدول ۸. مقایسه وظایف مرتبط با سیاستگذاری و هماهنگی در حوزه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ تعریف طرح‌های کلان ملی فناوری ▪ هدایت و راهبری طرح‌های کلان ملی فناوری ▪ مشارکت در تدوین، اصلاح و به‌روزرسانی لوایح، سیاست‌ها و برنامه‌های علمی و پژوهشی در سطح ملی ▪ تدوین اسناد ملی برای برنامه‌ریزی فناوری‌های راهبردی کشور ▪ تدوین اسناد ملی توسعه علوم و فناوری ▪ تلاش به‌منظور مأموریت‌گرا و تقاضامحور کردن پژوهش‌های کشور ▪ هدایت راهبردی فعالیت‌های مراکز علمی و پژوهشی کشور ▪ مدیریت تخصیص یک درصد درآمد عملیاتی دستگاه‌های دولتی به امر پژوهش ▪ مدیریت تخصیص تا دو درصد اعتبارات دستگاه‌های دولتی به امر پژوهش ▪ تعیین و ارائه راهکارهای مناسب برای بهبود عملکرد نظام تولید علم و پژوهش ▪ هماهنگ‌سازی صندوق‌های حامی علم و فناوری ▪ هماهنگی و ساماندهی مراکز اطلاع‌رسانی علمی کشور ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی ▪ تأسیس کارگروه پژوهش و فناوری در استان‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ انتخاب و تصویب طرح‌های کلان (عتف) ▪ انتخاب و تصویب اولویت‌های ملی و طرح‌های بلندمدت سرمایه‌گذاری در بخش‌های آموزش علوم، تحقیقات و فناوری (عتف) ▪ بررسی اولویت‌های راهبردی تحقیقات و پیشنهاد آن به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری ▪ تصویب راهبردها و برنامه‌های کلان توسعه در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی مصوب نظام (عتف) ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی نظام پژوهشی کشور ▪ تصویب و تبیین اصول حاکم بر نظام سیاستگذاری علم و فناوری (عتف) ▪ تصویب محورهای پژوهشی مورد نیاز برای سیاستگذاری علم و فناوری (عتف) ▪ اتخاذ تدابیر لازم به‌منظور افزایش کارایی و اثربخشی تحقیقات کشور و توسعه تحقیقات کاربردی ▪ تعیین منابع مالی مورد نیاز در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری (عتف) ▪ اتخاذ راهکارهای مناسب برای کمک به توسعه پژوهش و فناوری در بخش‌های غیردولتی ▪ تقویت ارتباط دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی با بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ▪ بررسی و پیشنهاد اولویت‌های تخصیص منابع در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ▪ تصویب سیاست‌های کلان اجرایی توسعه همکاری‌های بین‌المللی و جذب منابع خارجی در تحقیقات (عتف) ▪ اتخاذ تدابیر لازم به‌منظور نهادینه کردن همکاری‌ها و مبادلات علمی بین مراکز علمی - تحقیقاتی داخلی با مراکز علمی - تحقیقاتی منطقه‌ای و بین‌المللی

۲-۳. پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

در جدول ۹، وظایف مرتبط با پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت در حوزه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری مقایسه شده است.

مهمترین همپوشانی یا تشابه وظایف در حمایت مالی از پایان‌نامه‌های دکتری (اعطای پژوهانه) و حمایت از انجمن‌ها و شرکت‌های غیردولتی علمی، تحقیقاتی و فناوری مشاهده می‌شود. البته فرآیند انجام کار یا میزان حمایت‌ها مشخص نیست و ممکن است تفاوت‌هایی داشته باشد. در مقایسه این گروه از وظایف نیز مشاهده می‌شود که پشتیبانی و حمایت با تمرکز بر دانشگاه، دانشجویان و اعضای هیئت علمی مشخصاً در چارچوب وظایف اختصاصی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری قرار دارد و از جمله این حمایت‌ها می‌توان به اعطای فرصت‌های تحقیقاتی به اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری اشاره کرد.

از سوی دیگر معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری طریق اعطای اعتبارات پژوهشی و تسهیل دسترسی نوآوران و مخترعان به امکانات و خدمات علمی و فنی دستگاه‌های اجرایی دولتی به‌طور متمرکزتری از آنها حمایت می‌کند، البته یک مورد از حمایت‌های خاص مرتبط با دانشگاه‌ها نیز در حیطه وظایف معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری به‌چشم می‌خورد که به شکل حمایت از تهیه تجهیزات پژوهشی مورد نیاز دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی است.

جدول ۹. مقایسه وظایف مرتبط با پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت در حوزه پژوهش‌های

بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری
<ul style="list-style-type: none"> ▪ حمایت مالی از پایان‌نامه‌های دکتری (اعطای پژوهانه) ▪ کمک به ایجاد انجمن‌ها و شرکت‌های غیردولتی علمی، تحقیقاتی و فناوری ▪ حمایت از توسعه تحقیقات بنیادی و پژوهش‌های مرتبط با فناوری‌های نوین براساس اولویت‌ها ▪ اعطای فرصت‌های تحقیقاتی به اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری ▪ حمایت از توسعه فناوری‌های بومی 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ حمایت مالی از پایان‌نامه‌های دکتری (اعطای پژوهانه) ▪ حمایت و استفاده از ظرفیت‌های بخش غیردولتی از قبیل: انجمن‌ها، تشکل‌ها و افراد مؤثر و... در تولید، توسعه و ترویج علم و پژوهش ▪ حمایت از تهیه تجهیزات پژوهشی مورد نیاز دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی ▪ تأمین اعتبار برای پروژه‌های ستادهای فناوری راهبردی ▪ حمایت مالی از مراکز پژوهشی استان‌ها ▪ حمایت مالی از همایش‌های ملی و بین‌المللی ▪ اعطای اعتبار پژوهشی به مخترعان ▪ تسهیل دسترسی نوآوران و مخترعان به امکانات و خدمات علمی و فنی دستگاه‌های اجرایی دولتی ▪ حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی ▪ حمایت مالی از نشریات معتبر وزارت علوم و وزارت بهداشت ▪ ارزیابی و تأمین اعتبار طرح‌های کلان ملی فناوری ▪ حمایت مالی از صندوق‌های حامی علم و فناوری

۳-۲-۳. امور اجرایی در حوزه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

همان‌طور که در جدول ۱۰ نشان داده شده است، یکی از مهمترین موارد تشابه وظایف در بُعد امور اجرایی حوزه پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای، ایجاد فراسامانه اطلاعات علمی - پژوهشی کشور به‌منظور پایش فعالیت‌های علمی و پژوهشی کشور توسط معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری است و راه‌اندازی پورتال علمی کشور توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است. هرچند پیشرفت محسوسی در اجرای این دو سامانه توسط نهادهای مربوطه گزارش نشده است، اما به‌نظر می‌رسد شباهت‌های زیادی در عملکرد و خروجی‌های این دو وجود داشته باشد.

این درحالی است که به استناد جزء «۶» بند «و» ماده (۱۶) برنامه پنجم توسعه، **استقرار نظام یکپارچه پایش و ارزیابی علم و فناوری کشور جهت رصد وضعیت علمی کشور و تعیین میزان دستیابی به اهداف اسناد بالادستی و ارائه گزارش‌های سالیانه به کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی، باید تحت نظر شورای عالی عتف و با هماهنگی مرکز آمار ایران انجام شود.** با این توضیح دلیل ایجاد فراسامانه اطلاعات علمی و پژوهشی به‌منظور پایش فعالیت‌های علمی و پژوهشی کشور توسط معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری روشن نیست و به‌نظر می‌رسد تجمیع فعالیت‌ها و همکاری و هماهنگی معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در **استقرار نظام یکپارچه پایش و ارزیابی علم و فناوری تحت نظر شورای عالی عتف قانونی و منطقی‌تر است.**

یکی دیگر از زمینه‌های مشترک فعالیت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری، ارتقای روابط و همکاری‌های بین‌المللی در حوزه‌های مختلف علم و فناوری است که به‌عنوان وظایف اجرایی هر دو نهاد مذکور در حوزه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری عنوان شده است.

جدول ۱۰. مقایسه وظایف اجرایی در حوزه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری
<ul style="list-style-type: none"> ▪ راه‌اندازی پورتال علمی کشور ▪ ایجاد پایگاه‌های اطلاع‌رسانی به جامعه و بخش‌های مختلف در زمینه سیاست‌ها، اولویت‌ها و برنامه‌ها و عملکردهای آموزش عالی، تحقیقات و فناوری ▪ فعال‌سازی روابط بین‌المللی در حوزه علم و تکنولوژی با کشورهای منطقه ▪ نمایندگی دولت در مجامع و سازمان‌های بین‌المللی و برقراری ارتباطات لازم در حوزه مأموریت‌ها و اختیارات وزارتخانه ▪ ایجاد زمینه همکاری‌های علمی و فنی متقابل از طریق اعزام رایزن‌های علمی با هماهنگی وزارت امور خارجه ▪ شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی علوم و فناوری ▪ تأیید اساسنامه و صدور مجوز ایجاد یا توسعه هرگونه مؤسسه تحقیقاتی (اعم از دولتی یا غیردولتی) ▪ راه‌اندازی فن‌بازار مجازی و برگزاری فن‌بازار ملی 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ایجاد فراسامانه اطلاعات علمی و پژوهشی به‌منظور بهره‌گیری از آن در پایش فعالیت‌های علمی و پژوهشی کشور ▪ راه‌اندازی و تکمیل بانک اطلاعاتی حمایت‌ها، برنامه‌ها و خروجی‌های فناوری و نوآوری ▪ ارتقای همکاری‌های علمی و پژوهشی با مراکز و مجامع علمی و پژوهشی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی در حوزه‌های مختلف علم و فناوری ▪ اطلاع‌رسانی در زمینه فعالیت‌های معاونت علمی و فناوری ▪ فرهنگ‌سازی در جهت توسعه و ترویج رویکرد علمی در حل مسائل و مشکلات

۲-۳. نظارت و ارزیابی در حوزه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

موضوع نظارت و ارزیابی در حوزه پژوهش و توسعه فناوری یکی از پراهمیت‌ترین موضوعات حال حاضر کشور است. با درک اهمیت علم و فناوری در توسعه کشور ازسوی سیاستگذاران و مدیران کشور، در سال‌های اخیر هدفگذاری‌های مختلفی در اسناد و برنامه‌های توسعه انجام شده است و در نتیجه اندازه‌گیری شاخص‌های علم و فناوری یکی از مسائل مهمی است که متأسفانه شواهد نشان می‌دهند، در حال حاضر نهادها و دستگاه‌های مختلفی در کشور به این کار می‌پردازند. جدول ۱۱ نیز گواهی بر این مدعا است.

همان‌طور که در این جدول نشان داده شده است، هم وزارت علوم به‌عنوان بازوی اجرایی شورای عالی عتف و هم معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، ارزیابی عملکرد کشور در حوزه علم و فناوری و شاخص‌های توسعه علمی و پژوهشی را جزء وظایف خود ذکر کرده‌اند و حتی ارائه گزارش و اعلام نتایج به دستگاه‌های ذیربط نیز در دستور کار هر دو نهاد قرار دارد. اعمال همزمان نقش نظارت و ارزیابی توسط این دو با توجه به اینکه محدوده و شاخص‌های ارزیابی آنها به‌طور واضح مشخص نشده است می‌تواند منجر به تداخل وظایف و حتی تناقض در آمارهای ارائه شده از ارزیابی‌ها شود. به‌نظر می‌رسد این حوزه نیازمند مدیریت و هماهنگ‌سازی است تا ازسویی ضمن یکپارچه‌سازی شاخص‌ها و نتایج، جایگاه و دامنه فعالیت‌های نظارتی و ارزیابی سازمان‌هایی

که متولی این امر هستند مشخص شده و از تداخل وظایف کاسته شود. لازم به ذکر است که شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز گزارش‌های دوره‌ای ارزیابی شاخص‌های کلان علم و فناوری کشور را منتشر می‌کند.

زمینه تخصصی فعالیت‌های وزارت علوم برای نظارت و ارزیابی در حوزه پژوهش و فناوری مشابه حوزه سایر فعالیت تخصصی این وزارتخانه به ارزیابی سالیانه عملکرد مالی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی دولتی اختصاص دارد.

جدول ۱۱. مقایسه وظایف مربوط به نظارت و ارزیابی در حوزه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ممیزی توسعه علوم به‌منظور شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید و آینده‌نگاری ▪ بررسی عملکرد نظام تولید علم و پژوهش در کشور و شناسایی چالش‌های موجود ▪ ارزیابی شاخص‌های توسعه علمی و پژوهشی کشور، رصد نمودن آنها و اعلام نتایج به دستگاه‌های ذیربط ▪ نظارت و ارزیابی راهبردی سازمان‌ها، نهادها و مؤسسات متولی علم و پژوهش کشور ▪ بررسی ساختارهای فعلی علم و پژوهش در سطوح ملی و فراملی و ارائه پیشنهاد برای بهبود ساختارهای موجود ▪ نظارت عملیاتی بر هزینه‌کرد اعتبارات تخصیص‌یافته 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ارزیابی عملکرد و اثربخشی نظام توسعه علوم، تحقیقات و فناوری کشور (عتف) ▪ ارزیابی جامع عملکرد نظام ملی علوم، تحقیقات و فناوری شامل پیشرفت‌ها، شناخت موانع و مشکلات و تدوین و ارائه گزارش سالیانه ▪ نظارت و ارزیابی مستمر فعالیت‌های تحقیقاتی کشور ▪ ارزیابی فرآیند سیاستگذاری شورای عالی به‌منظور تعیین راهکارهای لازم برای رفع موانع و تنگناها، براساس گزارش‌های نظارت و ارزیابی (عتف) ▪ ارزیابی سالیانه عملکرد مالی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی دولتی

۳-۳. نوآوری و تجاری‌سازی

سومین حوزه مقایسه وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف) و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان)، حوزه نوآوری و تجاری‌سازی است که مشابه دو حوزه قبلی یعنی حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی و حوزه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه فناوری، وظایف دستگاه‌های مذکور در این حوزه نیز از چهار منظر مقایسه خواهد شد:

- سیاستگذاری و هماهنگی،

- پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت،

- امور اجرایی،

- ارزیابی و نظارت.

۱-۳-۳. سیاستگذاری و هماهنگی در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی

در جدول ۱۲ که ذیلاً مشاهده می‌شود، وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در ارتباط با سیاستگذاری و هماهنگی در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی ارائه شده است.

همان‌طور که مشاهده می‌شود معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری نسبت به وزارت علوم وظایف نسبتاً محدودتری در این زمینه برعهده دارد. با این وجود تشابه وظایف تا حدودی به چشم می‌خورد. به‌عنوان نمونه، می‌توان به موضوع ارتباط صنعت و دانشگاه اشاره کرد که مورد توجه هر دو نهاد بوده به‌طوری که هریک وظایفی در این ارتباط تعریف کرده‌اند؛ مانند برنامه‌ریزی ایجاد دفاتر انتقال تکنولوژی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و فناوری (توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) تأسیس کانون‌های هماهنگی دانش و صنعت (توسط معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری).

یکی دیگر از موارد تداخل وظایف به قانون «حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات» مربوط است. برطبق این قانون، سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و تهیه آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون برعهده شورای عالی عتف و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است (ماده (۲)^۱ و ماده (۱۳)^۲. هرچند در عمل تکلیف این موضوع به‌درستی مشخص نشده است و چنانچه در قسمت‌های بعدی این گزارش اشاره خواهد شد فعالیت‌های معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در قالب شناسایی و ارزیابی شرکت‌های دانش‌بنیان با وظایف محول به شورای عالی عتف و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در ارتباط با این قانون تداخل پیدا خواهد کرد.

همچنین طبق گزارش‌های غیررسمی، به‌دلیل اعمال نفوذ معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در تدوین و تصویب اساسنامه صندوق نوآوری و شکوفایی در هیئت‌وزیران، وزن قابل توجهی به معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری برای اداره صندوق داده شده است. به‌عبارت دیگر هیئت امنای این صندوق عبارتند از:

- رئیس‌جمهور (رئیس هیئت امنای)،

۱. ماده (۲) شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری مسئولیت سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و پیگیری اجرای این قانون را برعهده دارد. دبیرخانه شورا مسئول پیگیری اجرای مصوبات شورا از طریق دستگاه‌های ذیربط خواهد بود.
۲. ماده (۱۳) آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون حداکثر ظرف سه ماه پس از تصویب آن توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری تهیه و به تصویب هیئت‌وزیران خواهد رسید.

- معاون علمی و فناوری رئیس‌جمهور،
- معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور،
- وزیر علوم، تحقیقات و فناوری،
- وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی،
- وزیر امور اقتصادی و دارایی،
- رئیس کل بانک مرکزی،
- رئیس بنیاد ملی نخبگان،
- سه نفر با انتخاب رئیس‌جمهور.

با توجه به اینکه معاون علمی و فناوری ریاست‌جمهور، رئیس بنیاد ملی نخبگان نیز هست، در عمل اختیارات معاونت در هیئت امنای صندوق دو برابر سهم وزارت علوم خواهد بود. همچنین تکلیف سه نفر اعضای منتخب رئیس‌جمهور نیز مشخص نیست. چنانچه مشاهده می‌شود که علیرغم تصریح نقش شورای عالی عتف در قانون مذکور، سهمی برای این شورا در نظر گرفته نشده است (هرچند رئیس‌جمهور، رئیس شورای عالی عتف نیز است، اما انتظار نمی‌رود در این ترکیب به‌عنوان نماینده شورای عالی عتف عمل کند). بنابراین و با توجه به اینکه صندوق نوآوری و شکوفایی با سرمایه ۳۰۰۰۰ میلیارد ریالی یکی از مهمترین موضوعات مورد اشاره در این قانون است، تعیین تکلیف حدود وظایف معاونت در این خصوص از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

جدول ۱۲. مقایسه وظایف مرتبط با سیاستگذاری و هماهنگی در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی

معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان)	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ تأسیس کانون‌های هماهنگی دانش و صنعت جهت تقویت ارتباط صنعت و دانشگاه ▪ هماهنگ‌سازی صندوق‌های حامی علم و فناوری ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های کارآفرینی (بنیاد ملی نخبگان) ▪ تقویت ارتباط دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و فناوری با جامعه 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ برنامه‌ریزی ایجاد دفاتر انتقال تکنولوژی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و فناوری ▪ سیاستگذاری و برنامه‌ریزی نظام فناوری کشور ▪ ایجاد زمینه‌های مناسب برای عرضه فناوری در داخل و خارج کشور ▪ اتخاذ تدابیر و تهیه پیشنهادهای لازم درخصوص انتقال فناوری و دانش فنی و برنامه‌ریزی به‌منظور بومی کردن فناوری‌های انتقال‌یافته به داخل کشور و ارائه آنها به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری ▪ تمهید سازوکارهای لازم برای ایجاد هم‌سویی میان فعالیت‌های آموزشی، تحقیقاتی و فناوری ▪ توجه به ارتقای کیفی و حفظ استاندارد فعالیت‌های پارک‌ها و مراکز رشد ▪ ارتباط و همکاری با سازمان ثبت اسناد و مدارک در راستای توسعه نظام مالکیت معنوی

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان)	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف)
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ تصویب سیاست‌های کلان اجرایی توسعه همکاری‌های بین‌المللی و جذب منابع خارجی در فناوری (عتف) ▪ تصویب سیاست‌های تجاری‌سازی و کاربست دستاوردهای پژوهشی، انتقال و اشاعه فناوری، توسعه فناوری‌های نوین و فرهنگ‌سازی توسعه علوم و فناوری (عتف) ▪ تصویب سیاست‌های کلان اجرایی و حمایت از طرح‌های کلان مرتبط با پژوهش در زمینه فناوری‌های پیشرفته و جامع صنعتی و تولیدی به‌منظور تقویت ظرفیت نوآوری و ابداع فناوری در کشور (عتف) ▪ سیاستگذاری و تدوین اساسنامه صندوق نوآوری و شکوفایی (عتف) ▪ سیاستگذاری، برنامه‌ریزی قانون شرکت‌های دانش‌بنیان (عتف) ▪ تهیه آیین‌نامه‌های اجرایی قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان (عتف)

۲-۳-۳. پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی

وظایف مربوط به پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی در جدول ۱۳ نشان داده شده است. یکی از بارزترین نقاط اشتراک بین وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری حمایت مالی از پارک‌ها و مراکز رشد و حمایت از انجمن‌های علمی است.

همچنین حمایت از تشکیل صندوق‌های غیردولتی پژوهش و فناوری (توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) و حمایت مالی از صندوق‌های حامی علم و فناوری (توسط معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری) نیز یکی دیگر از موارد تشابه وظایف این دو نهاد است.

موضوعاتی مانند حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های کارآفرینی و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان مستقر در پارک‌ها از جمله وظایف اختصاصی معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری هستند. همچنین حمایت از ثبت اختراعات در پارک‌ها و مراکز رشد و همچنین در خارج از کشور، از جمله وظایف اختصاصی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است.

جدول ۱۳. مقایسه وظایف مربوط به پشتیبانی، حمایت و توسعه زیرساخت در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری (و بنیاد ملی نخبگان)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ حمایت مالی از پارک‌ها و مراکز رشد ▪ کمک به ایجاد انجمن‌ها و شرکت‌های غیردولتی علمی، تحقیقاتی و فناوری ▪ حمایت از تشکیل صندوق‌های غیردولتی پژوهش و فناوری ▪ کمک به واحدهای فناور برای شرکت در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی ▪ حمایت از ثبت اختراعات جدید در پارک‌ها و مراکز رشد ▪ حمایت از ثبت اختراعات در خارج از کشور ▪ حمایت از صدور فناوری‌های تولید شده در کشور 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ حمایت مالی از پارک‌ها و مراکز رشد ▪ حمایت مالی از انجمن‌های علمی ▪ حمایت مالی ستادهای فناوری راهبردی از شرکت‌های دانش‌بنیان مستقر در پارک‌ها و مراکز رشد ▪ حمایت مالی از صندوق‌های حامی علم و فناوری ▪ حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های کارآفرینی (بنیاد ملی نخبگان)

۳-۳-۳. امور اجرایی در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی

وظایف اجرایی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی در جدول ۱۴ بیان شده است. چنانچه مشاهده می‌شود وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در زمینه ارزیابی اختراعات همکاری‌هایی با بنیاد ملی نخبگان و اداره کل مالکیت صنعتی دارد.

همچنین این وزارتخانه و شورای عالی عتف موظف به اجرای مفاد مواد (۴)، (۷) و (۱۰) قانون «حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات» نیز هستند که براساس ماده (۴) باید مراکز و مؤسسات پژوهشی غیرحاکمیتی قابل واگذاری به بخش خصوصی و تعاونی را تعیین کنند. همچنین طبق ماده (۱۰) قانون مذکور باید مزایا، امتیازات و تسهیلات عنوان شده برای شرکت‌های دانش‌بنیان را تصویب کرده و طبق ماده (۷) به شکایات متقاضیان استفاده از حمایت‌های موضوع این قانون رسیدگی کنند.

ازجمله فعالیت‌های معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در ارتباط با همین قانون، یعنی قانون «حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات»، می‌توان به شناسایی شرکت‌های دانش‌بنیان اشاره کرد که معاونت این موضوع را در برنامه‌های سال ۱۳۹۰ خود گنجانده است. با توجه به اینکه اطلاعاتی درباره نحوه عمل معاونت در این خصوص در دسترس نبود، از شاخص‌های مورد استفاده معاونت برای شناسایی و دسته‌بندی شرکت‌های دانش‌بنیان نیز اطلاعی در دست نیست و مشخص نیست که آیا این شاخص‌ها با شاخص‌های انتخاب شرکت‌های دانش‌بنیان در آیین‌نامه اجرایی قانون (که باید توسط شورای عالی عتف و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تهیه شود)، هماهنگ هستند یا خیر.

جدول ۱۴. مقایسه وظایف اجرایی در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف)	معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری
<ul style="list-style-type: none"> ▪ تعیین مراکز و مؤسسات پژوهشی غیرحاکمیتی قابل واگذاری به بخش خصوصی و تعاونی (موضوع ماده (۴) قانون شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان)* (عتف) ▪ بررسی تقاضای ثبت اختراع ارجاعی از سوی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور (اداره کل مالکیت صنعتی) و بنیاد ملی نخبگان ▪ تعیین مصادیق استفاده از مزایا، امتیازات و تسهیلات عنوان شده در قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان (موضوع ماده (۱۰)** (عتف) ▪ بررسی شکایات متقاضیان استفاده از حمایت‌های مندرج در قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان (موضوع ماده (۷)*** (عتف) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ شناسایی شرکت‌های دانش‌بنیان، ذکر شده در برنامه سال ۱۳۹۰ معاونت فناوری و نوآوری ▪ ارزیابی اختراعات ▪ برگزاری همایش‌های کانون‌های هماهنگی دانش و صنعت ▪ برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های فناوری و نوآوری ▪ اطلاع‌رسانی در زمینه فعالیت‌های معاونت علمی و فناوری ▪ راه‌اندازی و تکمیل بانک اطلاعاتی جستجوی حمایت‌ها، برنامه‌ها و خروجی‌های فناوری و نوآوری

* ماده (۴) وزارت امور اقتصاد و دارایی موظف است در راستای اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی مصوب بهمن‌ماه ۱۳۸۶ شمسی ظرف سه ماه از تاریخ تصویب این قانون، با همکاری کلیه دستگاه‌های دولتی، فهرست تمامی مراکز و مؤسسات پژوهشی دولتی را تهیه و به شورا ارائه نماید. شورا موظف است ظرف سه ماه از تاریخ دریافت این فهرست، مراکز و مؤسسات پژوهشی غیرحاکمیتی قابل واگذاری به بخش خصوصی و تعاونی را احصا نموده و وزارت امور اقتصادی و دارایی مطابق قانون مذکور در این ماده زمینه واگذاری آنها را فراهم نماید.

** ماده (۱۰) هرگونه استفاده از مزایا، امتیازات و تسهیلات عنوان شده در این قانون (قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات) برای شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان پس از انطباق با اهداف مندرج در این قانون توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری جهت تصویب به شورای عالی علوم تحقیقات و فناوری ارائه می‌گردد.

*** ماده (۷) کلیه دستگاه‌های مجری این قانون موظف هستند حداکثر ظرف یک ماه به درخواست‌های متقاضیان جهت استفاده از حمایت مندرج در این قانون رسیدگی کنند و نتیجه نهایی را به متقاضی اعلام نمایند، چنانچه نظر بر رد درخواست باشد باید به طور مستدل به آگاهی درخواست‌کننده برسانند. درخواست‌کننده می‌تواند نزد دبیرخانه اعتراض کند و شورا موظف است ظرف یک ماه به شکایت واصله رسیدگی کند.

۳-۳-۴. نظارت و ارزیابی در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی

همان‌طور که جدول ۱۵ نشان می‌دهد تشابه و اشتراک نسبتاً زیادی در وظایف نهادهای مورد بررسی درخصوص نظارت و ارزیابی حوزه نوآوری و تجاری‌سازی وجود دارد.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وظیفه تهیه شاخص‌های ارزیابی و نیز ارزیابی کارآیی مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری را برعهده دارد. به‌طور موازی، معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری نیز اقدام به ارزیابی عملکرد پارک‌ها و مراکز رشد می‌کند.

همچنین چنانچه پیش‌تر نیز اشاره شد، ارزیابی و نظارت بر اجرای قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات، برعهده شورای عالی عتف است. حال

آنکه معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری نیز ارزیابی شرکت‌های دانش‌بنیان را به‌عنوان یکی از برنامه‌های سال ۱۳۹۰ معاونت فناوری و نوآوری خود ذکر کرده است. با توجه به اینکه براساس ماده (۲) قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان وظیفه نظارت و ارزیابی حسن اجرای این قانون برعهده شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری است، نقش و جایگاه معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری در این ارتباط مشخص نیست.

با توجه به اینکه قانون شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات مهمترین قانون حمایت از نوآوری و تجاری‌سازی است، عدم تعیین دقیق تکالیف و وظایف نهادهای ذیربط موجب کاهش اثربخشی نتایج مورد انتظار از آن خواهد شد.

جدول ۱۵. مقایسه وظایف مرتبط با نظارت و ارزیابی در حوزه نوآوری و تجاری‌سازی

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (و شورای عالی عتف)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ارزیابی شرکت‌های دانش‌بنیان، ذکر شده در برنامه سال ۱۳۹۰ معاونت فناوری و نوآوری ▪ ارزیابی عملکرد پارک‌ها و مراکز رشد ▪ ارزیابی شاخص‌های نوآوری و تجاری‌سازی در کشور 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ارزیابی کارآیی و اثربخشی مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری ▪ تهیه و تدوین شاخص‌های ارزیابی مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری ▪ ارزیابی و نظارت بر اجرای قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و ارائه گزارش به مجلس شورای اسلامی (عتف) ▪ ارزیابی مستمر فعالیت انجمن‌های علمی ▪ نظارت بر حسن اجرای ماده (۴) قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و احراز صلاحیت خریداران مراکز و مؤسسات پژوهشی غیرحاکمیتی ▪ نظارت بر صندوق نوآوری و شکوفایی (عتف)

جمع‌بندی و پیشنهادها

مقایسه اهداف، وظایف و برنامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری نشان می‌دهد که بعضاً عدم هماهنگی و همکاری مناسب یا تشابه و تداخل وظایف این دو دستگاه مهم و تأثیرگذار سطح حکمرانی نظام ملی نوآوری مشاهده می‌شود. مهمترین موارد قابل ذکر در این خصوص عبارتند از:

۱. علیرغم تغییر نام وزارت فرهنگ و آموزش عالی به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به‌موجب قانون برنامه سوم و واگذاری مأموریت‌های جدید در حوزه پژوهش و فناوری به این وزارتخانه،

همچنان تمرکز اصلی فعالیت‌های این وزارتخانه بر امور اجرایی حوزه آموزش عالی است.

۲. جایگاه شورای عالی عتف که گفته می‌شود با هدف ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در سیاستگذاری کلان اجرایی در حوزه علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل شده است، به‌ویژه پس از شکل‌گیری معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری از ثبات و قدرت لازم برخوردار نیست؛ به‌طوری که مشاهده می‌شود در بسیاری از مسائل و موضوعات مهم و اساسی حوزه علم و فناوری، مانند تدوین و اجرایی کردن نقشه جامع علمی کشور و یا تهیه، تصویب و اجرای اساسنامه صندوق نوآوری و شکوفایی و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان، معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری بدون پشتوانه قانونی در سطحی بالاتر از شورای عالی عتف با اختیارات قانونی وارد عمل شده و تصمیمات نهایی را در عمل تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳. وظایف معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری به‌صورت دقیق و جزئی تبیین نشده است و علیرغم این موضوع از بودجه قابل توجهی برخوردار است. در نتیجه معاونت در برخی حوزه‌ها و موضوعات در قالب همکاری با سایر دستگاه‌ها یا ارائه حمایت‌ها و کمک‌های غالباً مالی وارد عمل شده و با توجه به ضعف یا خلأ وزارت علوم یا شورای عالی عتف در آن حوزه یا موضوع، پس از مدتی عملاً نقش اساسی را ایفا می‌کند. یکی از این موضوعات، موضوع حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان است

۴. یکی از حوزه‌هایی که شاید بتوان گفت بدون مداخله یا همپوشانی وظایف با معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور در انحصار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری قرار دارد، امور مربوط به هیئت علمی و دانشگاه‌های کشور است، البته بنیاد ملی نخبگان موضوعات مرتبط با نخبگان و حمایت از آنها را در سطح نسبتاً وسیعی پوشش می‌دهد که البته تداخل یا تشابهی با فعالیت‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی ندارد. به‌طور کلی در حوزه آموزش عالی و نیروی انسانی معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری وظایف اجرایی محدودتری نسبت به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برعهده دارد.

۵. یکی از مهمترین موارد مهم تداخل یا همپوشانی وظایف دستگاه‌های مورد بررسی به تعریف طرح‌های کلان ملی در حوزه علم و فناوری مربوط می‌شود. گزارش برنامه‌ها و عملکرد معاونت علمی و فناوری نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از هزینه‌کرد بودجه این معاونت به برنامه حمایت از طرح‌های کلان فناوری ملی اختصاص دارد که به استناد گزارش‌های ارائه شده توسط معاونت به کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی درباره تعدادی از این طرح‌های کلان، قسمت عمده این بودجه‌ها صرف تولید دانش و مطالعات نظری می‌شود نه کاربردی. علیرغم وظایف و اختیارات شورای عالی عتف درخصوص انتخاب و تصویب اولویت‌های ملی و تصویب طرح‌های

کلان در بخش‌های آموزش علوم، تحقیقات و فناوری، طرح‌های کلان ملی معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری، بدون تأیید و هماهنگی و به‌طور کاملاً مستقل از اولویت‌های راهبردی یا طرح‌های کلان تعریف شده مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا شورای عتف در حال اجرا هستند.

۶. عدم هماهنگی و همکاری مناسب برای تدوین و تصویب اسناد کلان ملی در حوزه علوم و فناوری بین معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وجود دارد که به‌عنوان مثال در تدوین نقشه جامع علمی کشور مشهود بود.

۷. درخصوص توسعه پژوهش و فناوری در بخش‌های غیردولتی نیز معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری به‌واسطه انجام نقش پررنگ‌تر در هماهنگ‌سازی و ارائه حمایت مالی، عملکرد مشهودتری نسبت به وزارت علوم از خود نشان داده است. به‌نظر می‌رسد نقش وزارت علوم در این حوزه بیشتر راهبردی بوده که آن هم نمود مشخصی در عمل پیدا نکرده است.

۸. در برخی موضوعات مانند مدیریت تخصیص یک درصد عملیاتی و دو درصد اعتبارات دستگاه‌های دولتی به امر پژوهش، معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری فعالیت‌هایی صورت داده است در حالی که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به این موضوع وارد نشده است یا دستکم اینکه نتایج و یافته‌های خود را منتشر نکرده است.

۹. عدم هماهنگی و موازی‌کاری در زمینه پایش و ارزیابی علم و فناوری در کشور نیز یکی دیگر از ایرادات وارد به وظایف و برنامه‌های در حال اجرای دستگاه‌های مورد بررسی است. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایجاد نظام یکپارچه پایش و ارزیابی علم و فناوری کشور (و پورتال علمی کشور) را در دستور کار دارد و معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری نیز قصد دارد فراسامانه اطلاعات علمی پژوهشی کشور را مستقر سازد. انتظار می‌رود شباهت‌های زیادی در عملکرد و خروجی‌های این دو سامانه وجود داشته باشد.

۱۰. یکی دیگر از موارد تداخل وظایف در زمینه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تهیه آیین‌نامه‌های اجرایی قانون «حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات» است که به‌موجب قانون برعهده شورای عالی عتف و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری گذاشته شده است. حال آنکه به‌نظر می‌رسد معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری با فعالیت‌هایی نظیر شناسایی و ارزیابی شرکت‌های دانش‌بنیان (ذکر شده به‌عنوان یکی از برنامه‌های سال ۱۳۹۰ معاونت فناوری و نوآوری) قصد مداخله در حیطه اجرای این قانون را داشته باشد. همچنین طبق گزارش‌های غیررسمی، اعمال نفوذ معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در تدوین و تصویب نسخه اولیه اساسنامه صندوق نوآوری و شکوفایی در هیئت‌وزیران، موجب شده در اداره صندوق وزن قابل توجهی به معاونت داده شود. باید متذکر شد که صندوق نوآوری و شکوفایی با سرمایه

۳۰,۰۰۰ میلیارد ریالی شاید مهمترین موضوع مورد اشاره در این قانون محسوب شود. به هر حال به نظر می‌رسد مطالعه موضوع وظایف و شفاف‌سازی حوزه مسئولیت‌ها و اختیارات و همچنین نحوه هماهنگی و همکاری مناسب بین دستگاه‌های مذکور با تعمیق بیشتر و همچنین با مشارکت کارشناسان و نمایندگانی از سطوح مختلف این دستگاه‌ها ضروری باشد. ارائه نتایج مطالعه مذکور در قالب لایحه‌ای توسط نمایندگان مجلس شورای اسلامی، می‌تواند به مشکلات موجود در این زمینه پایان دهد.

منابع و مأخذ

۱. حاجی‌حسینی، حجت‌اله؛ محمدی، مهدی؛ عباسی، فرهاد و مهدی الیاسی. «تحلیل حکمرانی نظام نوآوری ایران بر پایه چرخه سیاستگذاری نوآوری»، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال چهارم، شماره ۱، ۱۳۹۰.
۲. قاضی‌نوری، سیدسپهر و سیدسروش قاضی‌نوری. «استخراج راهکارهای نظام ملی نوآوری ایران با تکیه بر مطالعه تطبیقی کشورهای منتخب»، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال اول، شماره ۱، ۱۳۸۷.
۳. منطقی، منوچهر؛ حسینی، علی و علیرضا بوشهری. «شناسایی چالش‌های سیاستگذاری در نظام ملی نوآوری ایران»، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال دوم، شماره ۳، ۱۳۸۸.
۴. بنیاد ملی نخبگان، «گزارش برنامه‌ها و عملکرد بنیاد ملی نخبگان»، شهریورماه ۱۳۹۰:
http://bmn.ir/downloads/new%20amin/Gozaresh_Barnameha_va_Amalkard_Bonyad-Shahriyar_90.pdf
۵. پایگاه اینترنتی بنیاد ملی نخبگان، «اساسنامه بنیاد ملی نخبگان»:
<http://bmn.ir>
۶. پایگاه اطلاع‌رسانی دبیرخانه شورای عالی عتف:
<http://www.atf.gov.ir>
۷. پایگاه اینترنتی معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری:
<http://www.isti.ir>
۸. پایگاه اینترنتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری:
<http://www.msrt.ir>
۹. قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مصوب شهریورماه ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی.
۱۰. معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری، «گزارش برنامه‌ها و عملکرد معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در سال ۱۳۸۸»، شهریورماه ۱۳۸۹.
11. Godin, B., "National Innovation System: The System Approach in Historical Perspective", 2009, Science, Technology and Human Values Journal, 34(4).
12. OECD (Organization for Economic Cooperation and Development), "National Innovation Systems", 1997.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۴۲۶

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: حکمرانی در نظام ملی نوآوری ایران (۱): مقایسه اهداف، شرح وظایف و برنامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری

نام دفتر: مطالعات ارتباطات و فناوری‌های نوین (گروه فناوری‌های نو)

تهیه و تدوین‌کنندگان: پریسا علیزاده، سهیلا خردمندنیا

مدیر مطالعه: سیدسروش قاضی‌نوری

ناظر علمی: رضا باقری‌اصل

متقاضی: لاله افتخاری (نماینده تهران، ری، شمیرانات و اسلامشهر)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. حکمرانی
۲. نظام ملی نوآوری
۳. معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری
۴. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۴/۵